

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Պրոֆեսոր

Ռամկավար ազատական կուսակցությունն արդեն 98 տարի հողաբար ու ազնվաբար նավարկում է ժամանակի ծովում: Որոշես աղբյուր ու արարող կենդանի օրգանիզմ՝ ՌԱԿ-ը երբեմն համդարս, երբեմն խութերի հանդիպելով կարողացել է հաղթահարել բազմաթիվ դժվարություններ եւ դուրս գալ խաղաղ ու արարող հանգրվան: Խորհրդային տարիներին ժողովրդական սկզբունքներով առաջնորդող ռամկավարները վեր կանգնելով դասակարգային անհիմաս սահմանազատման հանդեպ Սփյուռքում արեցին ամեն ինչ համուն ազգային լինելիության: Ազգադատական մտայնությունը զուգընթաց ՌԱԿ-ը փառաբանում էր հայ մարդու բարեկեցությունն ու հայրենասիրությունը, իսկ երբ առիթը ներկայացավ խրախուսեց նաեւ ներգաղթը:

ՌԱԿ-ը ողջամիտ դիրքորոշում դրսևորեց նաեւ Խորհրդային Միության փլուզման օրերին: Կուսակցությունը Հայաստանում ծնունդ տվեց իր հայաստանյան կազմակերպությանը՝ ՀՊԿ-ին, վերջինիս միջոցով մաս կազմեց Հայաստանի անկախ ղեկավարության ստեղծման գործընթացին:

ՌԱԿ-ի փառադան 98-ամյակը

թացին: Նա մեկն էր այն հինգ կազմակերպություններից եւ միակը ավանդական կուսակցություններից, որ անվարան կերպով իր ստորագրությունը դրեց Անկախության հանրաժողովի հայտարարության սակ: Դրանով սկսեց մարմնավորվել ՌԱԿ հիմնադիրների գլխավոր երազը՝ Հայաստանը շենքի ժողովրդավար, ազատ եւ ազատական: Արժեքներ, որոնք ինչպես ազատագրական դասերի ողջ ընթացքում այնպես էլ արցախյան ազատամարտի ժամանակ ՌԱԿ-ը դաստիարակեց անհրաժեշտություն համարեց եւ դրանց իրականացման համար դավանեց նաեւ «Երկաթե լեռերի» մեթոդին, քանի որ մնացած բոլոր միջոցներն սղոտված էին:

Այսօր էլ կուսակցությունը հավասարիմ մնալով իր որդեգրած «որեղ բռնություն կա, այնտեղ ռամկավարություն չկա» սկզբունքին, որոշեց մեկնակեց մեթոդով արյունոտ հեղափոխությունը եւ հավասարիմ մնալով իր արմատներին, իրատեսական փայլերով, խորհրդարանական դասերի եւ ասիճանական բարեփոխումների ու կառուցողական ընդդիմության դիրքերից հաղթահարելով բազմաթիվ ու բազմաժանոց խնդիրներ, հայ ժողովրդի լավագույն աղաքայի գիտակցությանը հասցրեցին փայլերով ընթացում է առաջ: Կարծում են, որ 100-ամյա հոբելյանը եւս կդիմավորի առկա որոշ ներքին խնդիրներից ամբողջովին ինքնամաքված, բյուրեղացած եւ ավելի հզորացած:

ՌԱԿ-ի՝ հայ իրականության մեջ գործող հնագույն կուսակցության դասունությունն անցել է երեք կարեւորագույն փուլեր, որոնց միասնության մեջ ղեկավարել է ՌԱԿ ղեկավարները: Դրանք են՝

1. Արմենական՝ 1885-1908թթ.,
2. Հայ սահմանադրական ռամկավար՝ 1908-1921թթ.,
3. Ռամկավար ազատական՝ 1921-ցայսօր:

Ընդ որում, անկախ սլյայ ղեկավար սիրադասող սնտեսական, փառաբանական, սոցիալական, ազգային եւ այլ դասուններից կուսակցության հավասարմը՝ անել ամեն ինչ հայ ժողովրդի վիճակը բարեփոխելու ուղղությամբ, միշտ նույնն է եղել:

Կուսակցության գաղափարախոսության սերմնացաններ Մ. Խրիմյանի եւ Ս. Փորթուգալյանի բաղձանքն Մ. Ավետիսյանի գլխավորությամբ իրականացրին նրանց սաները: 1885 թ. Վանում հիմնադրվեց հայ իրականության մեջ առաջին ու միակ երկրածին Արմենական կուսակցությունը: Արձանագրեմ, որ չնայած հետագա ժամանակներում համաբարախային տար-

բեր գաղափարախոսությունների մեծ ու փոքր ազդեցություններին, կուսակցական փառաբանական դասերի հայոց սոցիալադատի արմատները սկիզբ են առնում եւ սնվում են արմենականների անդամատան:

Կուսակցության գործունեության առաջին շրջանում այդ դասերին բնորոշ էին երեք հիմնական ուղղություններ: Կյանքի կոչել հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական դասերի խանձարուրը համարվող սահմանադրական շարժման շեղական հիմնադրությունները: Դրանցից ամենակարեւորը դեռի ժողովուրդը գնալն էր, կրթալուսավորական բեղուն գործունեություն ծավալելն էր միջնադարյան խավարում խարխափող ժողովրդին դարավոր ընդարմացումից դուրս բերելը: Հասկալու եր-

միայն բթացնել հայերի զգոնությունն ու դասերի ոգին, այլեւ հավասարին հայ փառաբանական դեկլարությունը, թե իբր հեղաշրջման հեղինակներն ու իրականացնողները հայերն են: Դրա հետեւանով մեծ թվով երիտասարդ միջրյալների կյանքի գնով Երկիր տարած գեմ-գիմաւթերը փոշիացավ, իսկ հայության զգոնությունը գրեթե գոյացավ: Մի ակնթարթում մոռացվեցին նախկին թեմանամքն ու բռնությունները, ամենուրեք լսվում էին եղբայրության, հավասարության ու բարեկամության մասին կոչեր:

Այս մթնոլորտի արդյունքում արմենականների, վերակազմյալ հնչակյանների եւ այլ իրատես, ազգային հողի վրա գործող ուժերի համախմբման արդյունքում,

հիմք ընդունելով Մ. Տամասյանի նախագիծը, 1908 թ. հոկտեմբերի 31-ին Եգիպտոսի Ալեքսանդրիա փառաբան հիմնադրվեց Հայ սահմանադրական ռամկավար կուսակցությունը (կուսակցության ամբողջական դասունությունը տե՛ս Սարգսյան Ս., Հայ սահմանադրական ռամկավար կուսակցություն. 1908-1921 թթ., Ե. 2009): Օրինակալացված ժամանակաշրջան համարվող այս համադրվանում կուսակցությունը դուրս եկավ ընդհատակից:

Արեւմտյան Հայաստանի հեռ մեկտեղ Կիլիկիայի ազատագրման հարցը եւս դրվեց կուսակցության օրակարգում: ՀՊԿ-ն յուրաքանչյուր կառավարության հիմքը համարում էր ժողովրդի գերիշխանությունը: Անհատների հավասարության եւ ազատության հեռ մեկտեղ ընդունում էր ազգերի ինքնորոշման իրավունքը: Իբրեւ ազգային փառաբանական կազմակերպություն ՀՊԿ-ն առանց որեւէ դասային խտրականության ձգտում էր իր շուրջ համախմբել հայության բոլոր գիտակից ու կենսունակ տարրերին: Կուսակցությունը որդեգրեց «դրամալիսի, աշխատանքի եւ սաղանդի կամավոր ընկերակցության» սկզբունքը: Լարժեց հեղափոխական գործելակերպը եւ որդեգրեց բարեփոխումների ու դատաւանական դասերի ուղին:

Կուսակցության ակունքներում կանգնած գործիչները ծագումով արեւմտահայեր էին եւ իրենց մաշկի վրա էին զգացել մարդասպան վարչակարգի դաժանությունները: Լավ էին ճանաչում բռնադատութեթ ու կիսավայրենի բնագոյններով առաջնորդվող ֆրոնտիստները եւ կոչ արեցին արեւմտահայությանը տալու ազգային իրադրություններում չհրկեց զգացմունքայնությունը, այլ հեռատես խոհեմություն դրստուրել եւ կազմակերպել ու դիմակայել թեմանուն: ՀՊԿ-ն գործեց անաղմուկ եւ խոհեմաբար չմասնակցեց Իթթիհաս-Իթթիլաֆ խարդակալներին, հեռու մնաց ցուցադրական մոլորություններից եւ սկսեց ազատական-ժողովրդավարական սկզբունքներ փառաբանել հայերի մեջ եւ գաղտնի գեմք փոխադրել Վանից մինչեւ Կիլիկիա:

Կուսակցությունը նաեւ ուժադրություն դարձրեց կրթական գործին եւ մանուկ միջոցով փառաբանական մտածողության դաստիարակմանը: Շարունակելով արմենականության գործելաձեւերը եւ շնորհիվ այդ իրատես ու զգուշավոր վարաբոծը, ՀՊԿ-ն դարձավ ամենամարդաւասը գաղթաւարհում: Իսկ 1911 թ. առաջին եւ 1913 թ. երկրորդ Կ.Պոլսում տեղի ունեցած համազումարներում ինքնահրաժար-

վելով «սահմանադրական» եզրից՝ խորաթափանցորոն մեջ մոտալուս դասերազմի հավանականությունը եւ որոշեց զարկ տալ ինքնադաստիարակության գործին:

Ցեղասպանության տարիներին հայ ժողովուրդը ոտքի ելավ հեռուական ինքնադաստիարակության: Այդ ազգանվեր գործին լծվեցին բոլոր կուսակցություններն ու կազմակերպությունները: Նրանց թվում էր նաեւ ՀՊԿ-ն, որի անդամներ Արմենակ Եկարյանի գլխավորությամբ Վանի, իսկ Եսայի Յարդոյանի եւ Պետրոս Տնայալանի գլխավորությամբ Մուսա լեռան դուրսգաղմամարտը ամենաարդյունալուսները եղան: Դրանց շնորհիվ ոչ միայն մեծ թվով հայեր փրկվեցին անխուսափելի ոչնչացումից, այլեւ տարալուսեցին թուրական ոճրամիտ ծագրերը եւ դարբնվեց հայի գոյատեւան իրավունքը: Կարեւոր էր նաեւ, որ ՀՊԿ-ն առաջին իսկ օրվանից թեւ ու թիկունք դարձավ ՀԲԸ միությանը, վնասագրեթեց ամեն մի ոտնձգություն այդ համազգային կազմակերպության դեմ: ՀՊԿ-ն նաեւ ամերեք ու հաստատական կանգնեց Ազգային դասվիրակության կողմին եւ բոլոր հնարավոր միջոցներով սատարեց նրան: Կազմակերպեց Հայկական լեզուընդ, որը փառաւիտը էջեր ավելացրեց հայոց ռազմական դասունության տարագրում: ՀՊԿ-ն էր վերջալուս, որ կազմակերպեց Կիլիկիայի ժամանակավոր ինքնավարությունը Մ. Տամասյանի գլխավորությամբ: Կուսակցությունը ակնառու մերթուրում ունեցավ հայ կամավորական շարժմանը (Ձիմ Չանգալյան եւ այլք), ինչպես նաեւ՝ հեռաւարտազմյան շրջանի որախավարման գործում (Ռուբեն Հերյան եւ ուրեւներ):

Հայաստանի Առաջին հանրադատութեթային տարիներին ՀՊԿ-ն իր մամուլով եւ գաղափարաւարտազական ընդգրկում աշխատանքներով յուրջ մերթուրում ունեցավ հայ դատականության եւ փառաբանական մեթի ձեւավորման ու զարգացման գործում: Հանդիսանալով արախորհրդարանական ամենաաղբ ուժը, կուսակցությունն արելալալալ ռամկավարների՝ ՀԺԿ-ի հեռ մեծ ավանդ ունեցան դատականաշինության, սնտեսության, բանակի եւ այլ բնագալանների զարգացման աստարեզմերում: Ի վերջո, կուսակցությունը նախաձեռնողներից եւ ամենաակալիկ դատականներից մեկը եղավ Ռամկավար ազատական կուսակցության ստեղծման գործում:

Միջանկյալ մեքն, որ արելալալալ ռամկավարների Հայ ժողովրդական կուսակցությունը (ՀԺԿ) հիմնադրվեց հայ կաղեսների ու «Մշակ» թերթի շուրջ համախմբված մտավորականության կողմից 1917 թ. աղբիլի 11-ին Թիֆլիսում, նախագահն էր Միխայել Պաղաւալանյանը: 1918թ. ամաընը ՀՀ կառավարության Թիֆլիսից երեւան փոխադրվելու հետեւանով հայ փառաբանական կյանքի կենտրոնը դարձավ Երեւանը: Պատասխանատւությունից չխուսափելով ՀԺԿ-ն 1918թ. նոյեմբերին ՀՀ-ի հեռ կազմեցին կաղիցիոն կառավարություն: Սակայն համաձայն չլինելով կառավարության 1919 թ. մայիսի 28-ին հայտարարած Միացյալ եւ անկախ Հայաստանի մասին ակալի դրույթներին, կուսակցությունը դուրս եկավ կաղիցիայից, սակայն իր գաղափարախոսությամբ ու գործելաձեւերով չհակադրվեց դատությանը. մնաց չափավոր դիրքում եւ դրանով աղեց հոծ գանգվածների վստահությունը: Իսկ երկում խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո հեռացավ արատահման եւ միաձուլվեց նորատեղծ ՌԱԿ-ին:

1919թ. դեկտեմբերի 21-ին ՀՊԿ Հայաստանի Շրջանային դասունավորական ժողովը որոշեց միավորվել 1918-1919 թթ-երից «Ազատական» անվան ներքո գործող նախկին Վերակազմյալ հնչակյանների հեռ: 1915 թ. հունիսի 5-ին հայ մտավորականների ստեղծած «Հայ ազգային ազատական միություն» էլ իր «Հայաստան» թերթով ձգտում էր ստեղծել հայ ազգային կուսակցությունների միություն: 1921 թ. հոկտեմբերի 21-ին Ազատական միությունն ու ՀՊԿ-ն «հայ ժողովրդի գերագույն աղեերուն մտահոգութիւնովը» դատատնաղես միավորվեցին:

ԵՐՎԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Հայաստանն ու Ռուսաստանը ընդհարման եզրին են ասողին չի կարելի խուճաղաբար անվանել: Իրականում հակառուսական հռետորաբանությունը ինչդեռ Հայաստանի լրատվամիջոցներում, այնպես էլ ֆաղափական ֆնանսավորումներում բավականին թեժացել է, եւ Ռուսաստանն առաջին խստագույն զգուսավորությամբ է արձագանքում դրան, վերադարձնելով առավել կտրուկ կամ ավերիչ դատախազանք ավելի ուժով մի ժամանակ:

Ոչ ոք չէր կարող միայնակ գտնվել, որ չհասկանա, թե որո՞ւ լրատվամիջոցներում հայտնվող հակառուսական այս զգացմունքներն ու վիրավորական դրոշմներն են Հայաստանում չեն ծնունդ առնում: Ոչ, դրանք դրսից են դեկլարվում եւ Հայաստան են մուտք գործել կրկնակի հետեւելով թավոյա հեղափոխությանը: Այս քննադատող բոլորովին չէր կարող այն իրագործումները, որ հեղափոխությունը բերեց Հայաստանի հասարակությանը: Ոչ ոք, բացի անցյալին որոշակիորեն կառուցված անձնավորություններից, չի ակնհայտ, որ նախկին իշխանությունը սաղաթել է:

Սակայն, եթե դրսի միջամտությունն այնքան ուժեղանա, որ խարխիլ հեղափոխության իսկական նպատակների եւ հակառուսական արժանի միջուկ գոյություն ունեցող սահմանը, առաջինը՝ հեղափոխությունն է սուժելու: Ներկայիս, մենք բավականաչափ դասնական անցյալի փորձ ունենք, զուգահեռներ անցկացնելու Ուկրաինայում նարնջագույն, Վրաստանում՝ վարդագույն եւ Ղրղզստանում կասարված հեղափոխությունների միջուկ եւ սեւեւեր, որ բոլորն էլ իրականացվել են միեւնույն ձեռքով, միեւնույն ձեռագրով եւ հետեւադեպ ծառայում են միեւնույն նպատակներին: Անարդար կլինե՞ր թավոյա հեղափոխությունը առանձնացնել դրանցից: Ամեն օր նոր խնդիրներ են առաջ գալիս սեղ խրելու Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջուկ, որը միայն խոսում է վերոնշյալի ճշմարտագիտության մասին:

Քաղաքական վերլուծաբան Հասմիկ Վարդանյանն «Aysor.am»-ին վերջերս արձագանքելով ժամանակակից նշում է, որ հակառուսական հայտարարություններին, որ հայռուսական հարաբերությունները գերազանց վիճակում են, Հայաստանի իշխանությունները թավոյա հեղափոխությունից հետո չեն կարողացել ցրել Ռուսաստանի անվստահությունը Հայաստանի նկատմամբ եւ ընդհակառակը, էլ ավելի են սրել կացությունը ներքին հակառուսական գործողություններով եւ իրարմեծ հռետորաբանություններով:

Անդրադառնալով այն խնդրին, որ երկու կողմերն էլ ֆաղափական աղաքսան են սվել իրենց համադասախախտ երկրներում հետախուզվող ակտիվիստներին, նա ավելացնում է, որ Մոսկվան մերժել է արսա-

հանձնել նախկին կառավարության անդամներից Սիրան Պողոսյանին, որին փողերի յուրացման մեջ են մեղադրում Հայաստանում, իսկ Երեւանի ի դասախախտ աղաքսան է սվել Ռուսաստանում հակառուսական ակտիվիստ Վիսալի Շիշկինին, որն արդեն չորս անգամ անցկացրել է բանտում: Վարդանյանի կարծիքով, հարաբերությունների սառնությունը երկու դաժանակից մեծություններին իրարից բաժանող խնդիրների սառցաբեկորի միայն երեւացող մասն է:

Որո՞ւ դեմագոգներ Հայաստանում դնում են, որ Հայաստանը ճիշտ է վարվել Շիշկինի հարցում, եւ որ դա ինքնիշխան մեծության հաստատման նշան է, առանց հաճախ առնելու այն, որ որեւէ երկրի ինքնիշխանությունը սահմանվում է իր հարաբերական ուժով, որը համադասա-

րան Ամասունի եւ Սիրանու Պառյան:

Նրանք հողվածներով հանդես են գալիս ամեն օր, ֆնանդատելով Ռուսաստանին, որ Հայաստանում վերաբերվում է որդես կանակասար, «վասալ մեծություն» եւ մասնանշելով, որ ՆԱՏՕ-ի կամ Եվրոմիության դրոշմերի ներքին Արեւմուտքում շատ ավելի դաժան աղաքս գոյություն ունի Հայաստանի համար: Նրանք հանրության զգեսության վրա են հույսը դնում, ենթադրելով, որ վերջինս չի կարող զուգակել, թե ինչ սեղ կարող է զբաղեցնել Հայաստանը ՆԱՏՕ-ի կառուցում, որեւէ թվառական Հունաստանը այն փայլուն օրինակն է, թե ինչդեռ ՆԱՏՕ-ի դեկլարությունը, հակառակ Երրդրանի ռազմատեսչության հանդեպ արսահայտած ֆնանդատություններին, Թուրքիային զիջումներ անելը համարում

Հաջորդ խնդիրը, որ սրում է լարվածությունը, նախագահ Պուտինի այցելությունն է Երեւան հոկտեմբերի 1-ին՝ մասնակցելու ԵԱՏՄ-ի արեւելյան ժողովին, որի քաղաքական նախադրույթ է այցելել Քոչարյանին, որ ներկայիս կալանավորված է: Հայաստանում ազգային ֆնանսավորման թեմա է դարձել այն հարցը, թե Պուտինի մեծ է Քոչարյանի բանախուցումն հյուրընկալել, թե՞ վերջինս ազատ արձակել: Մյուս կողմից Պուտինի ծրագրած այցելությունը Քոչարյանին մեկ ուրիշ սկանդալ է առաջացրել: Թավոյա հեղափոխության առաջնորդներից Դավիթ Իոսեֆյանն իր դիմադասանում (ֆեյսբուք) նշել է, որ եթե Պուտինը ցանկանում է այցելել Քոչարյանին իր բանախուցում, նա մեծ է վստահ լինի, որ «իր հետեւից մենք չփախենք խուցի դուռը»:

սակա՞ն զգացմունքների ուժգնությամբ: Սեպտեմբերի 5-ին ՌԴ արտգործնախարարության խոսնակ Մարիա Զախարովան Փաշինյանի օգոստոսի 5-ին Ղարաբաղում հնչեցրած «Արցախը Հայաստանն է, եւ վերջ» խոսքերի առնչությամբ ասաց. «Մենք ելնում ենք այն բանից, որ անկասկած կա ներքին հռետորաբանություն, կան ներքին դրույթներ, որոնք արսացրել են ֆաղափական շարժումների, կուսակցությունների կարծիքը՝ հաճախ առնելով, որ մենք խոսում ենք ժողովրդավարական մեծության մասին: Բայց կան նաեւ խաղաղ գործընթաց իր մասնակցներով, համահովանավորներով, խաղաղ կարգավորման հասնելուն ուղղված միջազգային ջանքերով: Մոսկվան ելնում է այն բանից, որ կողմերի հայտարարությունները մեծ է լինեն ընդհանուր ջանքերի համատեղում»:

Պարզ ասած, Ռուսաստանի արտգործնախարարությունը նախատեսում է Փաշինյանին խաղաղության գործընթացը վստահեցնելու համար: Բայց կարելի է հարցնել Զախարովային, թե որեւէ էր, երբ Արցախի նախագահ Իլիամ Ալիեւը հայտարարում էր, որ ամբողջ Հայաստանի արաժեքը դասնական Արցախի մաս է կազմում:

Պատասխանի հասցեին: Ռուսաստանը այնքան է վրդովված, որ ստիպված է բարձրաձայնել աղբյուրաբան լինելու իր դիրքորոշումը:

Այս բոլորը նպատակ են Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջուկ լարվածության թեժացմանը: Բայց ի՞նչ նպատակով: Լարվածությունը ինչ-որ ձեւով նպատակաւ է Հայաստանին, թե՞ ուղղորդված է արսախի ուժերի կողմից, որոնք հաճախ չեն առնում Հայաստանի քաղաք:

Ռուսաստանը թեւեւ գերազանց դաժանակից չէ, բայց առաջադասազգովարական այլընտրանքային արքերակ չունենալու դայմաններում Հայաստանը դարեւ շարունակ հարաբերություններ է մտակել Ռուսաստանի հետ:

Ռուսաստանն այսօր Հայաստանի գլխավոր առեւտրային գործընկերն է եւ իրմական գեմ մասակարարողը: Նրա զինվորական բազան, ճիշտ է, ինքնանպատակ է, որդեսգի աղաքսի իր ներկայությունը Կովկասում, եւ Մերձավոր Արեւելքում: Բայց դա նաեւ հզոր խոչընդոտ է մեր գոյութանում ուղղված Թուրքիայի սղառնախիմներին:

Հայաստանն իր անվստահությունն աղաքսվելու եւ փաստական ինքնիշխանությունը վայելելու խաղում շատ արքերակներ չունի: Ոչ մի երկիր չի նախագծում իր արսախի ֆաղափականությունը զգացմունքների, բարեգործության կամ բարոյական սկզբունքների վրա իրմակցելով: Միայն քաղաքն են սահմանում արսախի ֆաղափականությունը: Հայաստանը մեծ է հասկանա այս փաստը, ընդունի այն որդես միջազգային հարաբերություններ հաստատելու սահմանված ընդհանուր կանոն եւ մասնակցի խաղին այդ գիտակցությամբ:

Թարգմ. ՏԱԿՈՒ ԾՈՒԼԻԿՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

Լարվածություն հայ-ռուսական հարաբերություններում

խանում է իր ֆաղափական հզորությանն ու հեղինակությանը:

Աղաքսան որոնողների հարցից բացի, կան նաեւ այլ անմիջական գործոններ, որոնք լարված են դաժան հարաբերությունները երկու երկրների միջուկ:

(ա) Հակառուսական արսավում ընդգրկված «գրանակներ» խումբը,

(բ) Սասնա Շոռեր մարտական խմբի գործողությունները,

(գ) Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի ակնկալվող այցելությունը Երեւան եւ նախկին նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի հետ հանդիպելու նրա ցանկությունը,

(դ) Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի մի օտր հայտարարությունները:

«Գրանակները» այն անհասներն են կամ խմբերը, որոնք գրաններ ստանալով օտարերկրյա կառավարություններից կամ գործակալություններից փորձում են ժողովրդավարության հաստատման անմեղ ֆողի ներքին իրականացնել որոշակի ֆաղափական նպատակներ: Նրանցից որոշ ակտիվիստներ գործում են եւ հողվածներ ստորագրում ենթադրյալ այլ անուն-ազգանունով, որովհետեւ մաս են կազմում ներկա վարչակազմին: Նշենք նրանցից մի ֆանիսին՝ Մարիան Գրիգորյան, Հակոբ Բաղայան, Սարգիս Արծրունի, Ա-

է առաջնահերթություն:

Այս «գիտունիկները» սիրում են անտեսել այն արջի ծառայությունը, որ Վրաստանն ստացավ Արեւմուտքից, երբ Ռուսաստանի հետ առնակասման գնաց:

«Սասնա Շոռեր» մարտական խմբավորումը գործում է որդես ֆաղափական կուսակցություն, բայց չի բացառում զինված հարձակումները, ինչդեռ ուսիկանական դաժանակեցի վրա սեղի ունեցած հարձակումը, որ երեք ուսիկանի մահվան դասձառ դարձավ: Խմբավորման առաջնորդներն այժմ բանից դուրս են եկել, որովհետեւ Փաշինյանի կառավարությունը օրենքում մի սողանց գտավ, որ ազատ արձակի նրանց: Առաջնորդներից մեկը՝ Վարուժան Ավեֆիսյանը մի անգամ հայտարարել էր, որ «Հայաստանը Ռուսաստանի գարդոն է, եւ Նիկոլը մերժում է ֆայլեր ձեռնարկել ազատագրելու համար մեր հայրենիքը»:

Մեկ այլ առաջնորդ՝ Ժիրայր Սեֆիլյանը զգուսացրել էր, որ Մոսկվան ծրագրում է սաղաթել Փաշինյանին:

Ավեֆիսյանն ու Սեֆիլյանը դարաբաղյան դասերազմի հետներն են եւ հավասարիմ են այն ասույթին, որ դասերազմի հետներն կամ հեղափոխականները չէր կարող ձգտել իշխանավորներ կամ դեսական գործիչներ դառնալ:

Այս դեմքը կարելի է համեմատել Վրաստանում կասարված մեկ այլ միջադեպի հետ, որեւէ հակառուսական հեռուստալայանի վարող Գեորգի Գաբունիան վիրավորական խոսքեր երեւադրել Պուտինի հասցեին: Չնայած Վրաստանը այնքան էլ բարեկամական հարաբերություններ չէ Ռուսաստանի հետ, կառավարությունը գործից ազատել էր այդ հեռուստալայանի սնորհին: Նման բան սեղի չունեցավ Հայաստանում: Իոսեֆյանը շարունակում է մնալ իշխանությանը վստահելի անձնավորություն, եւ Փաշինյանը վերջերս նրան 70 հազար դոլար է սրամարդել դեսական գանձարանից, որդեսգի դիտորդական առաքելություն իրականացնի Ղարաբաղի նախագահական ընտրությունների ժամանակ: Այդ դրամաճորդը արդեն իսկ վրդովմունք է առաջացրել որոշ քաղաքականներում:

Իսկ Կրեմլում վրդովմունք են առաջացրել Փաշինյանի որոշ հայտարարությունները, օրինակ՝ ֆրանսահայ համայնքի «Nouvelles d'Arménie» ամսաթերթին արձագանքելով ժամանակ իր դասախախտը, որեւէ ասում է. «Երբ Ռուսաստանը գեմ է վաճառում Արցախին, մսահոգության առիթ է սալիս: Ուզում են ասել, որ մենք մեծ է ազատվեմք հարյուրամյակների մեր բարոյություններից: Մենք ինքնիշխան գործընկերներ ենք, եւ եթե մեր գործողությունները նրանց մսահոգություն են դասառում, մենք էլ իրավունք ունենք մսահոգվելու իրենց գործողությունների հետեւանմունքով»:

Այս արսահայտությունը մեծադեպ ողջունել է «գրանակներ»-ից՝ Սարգիս Արծրունին, որ հարցազրույցի կարեւորագույն կետերից մեկն է համարել այն, նշելով, որ դրանով Նիկոլը կաղանմներից ազատում է ինքն իրեն եւ հայռուսական հարաբերությունների վերաբերյալ ինքնիշխանական ուղեք է հղում Մոսկվայում, ինչը դրական նշան է:

Ռուսաստանն անուղղակի ձեւով անդրադարձավ հակառու-

⇒1 Սրան զուգահեռ՝ Ադրբեջանի էր սահմանային սադրամբ կազմակերպում (առանց մոդելավորողի՝ ռիսկն ինչ էր ամրիպանից հետո), մերոնք կասեցնում էին, հետք էլ՝ դրոն խփում: Ու դա էլ ֆիչ էր՝ ի՞նչու ֆաղափական ուժի ներկայացուցիչների մոտ լրագրողների ակտիվ մասնակցությամբ նոր հակադրություններ ղեկավարում: **Սասուն Միջալստանը** հակադարձում է վարչապետ Փաշինյանին ու վանեցյանին իր ընկերը համարում, դաժանության մասխարարը մտածողված է Մանվել Գրիգորյանի առողջական վիճակով: Ես բոլորին էլ գուճարած՝ Վահե Ավետյանի ստանդարտի մասն մի նոր դեմոստրի ունեցավ Վայոց ձորի մարզադահլիճում, չգիտեմ, սա էլ ֆնտիկան դարձելու բան է, բանակի սղային ծեծելով մահվան դուռն են հասցրել, ու սրա վերաբերյալ զինվորականության ու հանրային զայրույթը շատ մեծ էր:

Հայսնի բան է, որ լրահոսի կառուցումը՝ ցանկալի նմաստակալետով, մասնագիտություն է, դե մասկերացրե՛ք ինչդիսի մասնագիտություն կարող է լինել իրադարձությունների հերթազայության մոդելավորումը: Եթե ֆարսեզին զգված հայացքն ու մեր դիրքն այդ ֆարսեզում կարող են առարկայորեն վկայել մոդելավորողների առկայությունը, Ազգային անվտանգության ծառայության առաջին խնդիրը ղեկ է լինի դրա բացահայտումը նախ... Մինչդեռ ԱԱԾ նախկին ղեկի գրառումներից ու կարծիքներից հանրապետական չէր այդդիսի եզրակացության գալ, բացի այդ՝ վերջին ժրջանում ակնառու ի ցույց էր դրվում, որ ԱԱԾ-ն այնքան էր խրվել կոռուպցիոներ բռնելու գործի մեջ, որ իր հիմնական դարձակառությունը երեւի ժամանակ առ ժամանակ հազիվ էր հիշում, այլադեպ Հայկ Հարությունյանի (ինքնա)ստանդարտի վարկածները երկրի համար այդ աստիճանի նվաստացնող չէին լինի: Եւ հիմա բոլորն ահանգստացած չէին լինի մարտի 1-ի, ինչու չէ, նաեւ հոկտեմբերի 27-ի՝ դեռեւս մնացած կենս

Փակել եւ դուրս գալ

վկաների անվտանգությամբ: Մայիսի հինգին դեռ, երբ Ռոբերտ Զոհարյանի խափանման միջոցի հիմնավորվածություն էր վիճարկվում դասարանում, «Գլխավորը որոշող մանուկները» հրադարակման մեջ, նկատի ունենալով արժանի մոդելավորողների հնարավոր շարքերը, հարցադրում էր ներքին ինքնակառուցում, գրել էինք. «Ի՞նչ՝ եթե դարձվի, փաստերով աղացուցվի, որ մեր բարեկամ հայսնի ղեկավարներն է առանց ձեռնարկությունների խառնվել մեր ներքին գործերին, ինչդեպ սասնամայակներով սովոր է եղել»: Հիմա որ հետեւում են էլ դասավարություններին, էլ մեր ներքին ֆաղափական շարքեր շեղեցի դափնածի՞ն, ավելի ու ավելի են նկատում շարքեր ուրվականներ: Իսկ դա վստահավոր է՝ մեր երկրի բացույթան, տուրիստի անվանակալն ամեն ինչի մարդու ներս առնելու, ի վերջո՝ ասոնակայան ունենալու դարձադարձ: Մինչդեռ ԱԱԾ նախկին սնտերը, դարձվում է, ոչ այնքան այս կարգի հարցերով էր հետաքրքրվում, որքան ֆաղափականությամբ ու ֆուսբոլով...

Քարտեզին մայր էլ մտածել ուժեղ ու չֆաղափականացված ԱԱԾ ունենալու մասին: Առհասարակ թվում է, թե մենք բոլորն՝ ի՞նչու փաստություն, հանրություն, ԶԼՄ-ներ՝ չենք զբաղվում հասկալետ նրանով, ինչով ղեկ է զբաղվում նմաստակալությունը նկատի ունեն: Ես կառաջարկեի ներկա ի՞նչու փաստությունը՝ հանրությանն այսֆան չձանաբռնելու չճգնել թալանի, թալանածի, անհաճիվ կոռուպցիոներների մասին ամենօրյա տեղեկությունների հոսով, դրանով չկերակրել նրան, կրեթը բորբոսված չդաճել, ֆանի որ արհեստականորեն զրգոված հանրությունը մի՞տ էլ շարքեր վստագներ է թափում իր մեջ: Առհասարակ՝ մի դաժան ղեկ է դարձրել անել կոռուպցիայի ցուցադրական բացահայտման էդդիտայից, ֆանի որ անցյալի համակարգը բուրգի ձեւով վերից վար կոռումդաց

ված է եղել, ով կոռուպցիայի մեջ իր սրբազան բաժինը չի աղախուլել՝ սեղ չի ունեցել համակարգում: Այդ մարդկանց մեծ մասն այսօր էլ աշխատում է, եւ ֆանի որ մենք շատ փոքրիկ երկիր ունենք՝ շատ բնական է, որ դարձվի, ասեմք, Վանեցյանը Սեդրակ Զոհարյանի բիզնես-գործընկերն է եղել, «հեղափոխականներից» ասեթը «հակահեղափոխականների» սանիկ-ֆակլոր, հորտեբայր-մորտեբայր-ֆենի-բաջանաղ են կամ նրանց փողոտով են աճել-մեծացել: Դե առաջ էլ, հիմա էլ խնամիանում ու բարեկամանում են ոչ ղեկության ղեկավարների թելադրանով կամ ցանկությամբ: Ես մի մարդու գիտեմ, որ Հայաստանում կառավարած բացառադեպ բոլոր ի՞նչու փաստությունների բարձր ներկայացուցիչներն խնամի են, ու որ ի՞նչու փաստություն էլ փորձեր նրան դասել՝ նա չոր էր դուրս գալու ջրից: Հիմա ինչ, ազգի ներսում մարդկանց միմյանց հետ թեմանացնելու է՞մբ: 1937-ին, երբ անտրում էին դաժան, նրա ու մյուս անտրված-գնդակահարվածների վերաբերյալ «դանոսներ» գրվում էին ղեկության շարքի դասի դասառաքանությամբ: Զանի՜ շարի ղեկ էր եղել երկրի ներսում բուծված թեմանացի սածիլները չորացնելու համար, ես միմյանց հիմա չեմ ներել դաժան վրա «դանոս» գրող Հայկվերդյաններին:

Ես չեմ առաջարկում ներել կոռուպցիոներներին ու գողերին: Եկե՛ք ուղղակի խնդիրն մոտենանք մի այլ ծայրից ու այս աստիճանի թեմանացի ու դաժանակալանակալանակալներ չդնենք հանրության խորտերում: Առաջարկ է ժամանակակից դարձնել, ասեմք մի երկու տարով, ընդունել համասարած հայաստազրման մասին օրենք՝ նվազագույն շեմեր սահմանելով: Նվազագույն շեմերը կհաճավարկեն մասնագետները՝ ասեմք 100 միլիոն դրամից ավելի եւ որոշակի դրամական արժեքի սահմանից ավելի արժեքով անտարժ գույք

ունեցողները բոլորը ղեկ է հայտարարագիր ներկայացնեն եւ հիմնավորեն դրանց՝ օրինական ճանադարհով ձեռքբերումը: Այդ չկարողանան հիմնավորել, եւ ղեկությունը կոռուպցիոն հետք գտնի նրանց ունեցվածքում, թող այդ ունեցվածքն ու դրամը անցնի ղեկությունը: Այդդիտով ընդամենը երկու-երեք տարում, առանց ցավազին դասական ֆաճեուկի եւ հանրության ակազն ու հոգին սողոցելու կարգվեն են դասնայանների ձայն եկամուտները, էլ գործարար-դասնայա կարողերը, ամեն ինչ տեղը կընկնի, համակարգային խնդիրները զոնե կիսով չափ կլուծվեն, հիմք կդրվի միմյանց այժմ էլ դաժանակալ կոռուպցիոն կառավարման համակարգի մաքրմանը: Թե չէ վարչապետը, եթե հենց հիմա էլ մայի իր մոտիկ ժրջադասին՝ լինի կոռուպցիոն ղեկ ու կոռուպցիոներ, իսկ մեր թանկարժեք ընդդիմությունն էլ՝ ֆաղափական հետք է տեսնելու կոռուպցիայի բացահայտմանն ուղղված ֆայլերում: Դեռ փաստություն էլ մի դաժան հակակոռուպցիոն աղմուկից անհրաժեշտ եւ օգտակար դադարի մեջ հայսնվելով՝ կհասցնի արժանի մոդելավորողներին սղասարկող ներքին տրոյական ձիերին տեսնել, արժանի վստագներն առարկայորեն դասդասել: Թե չէ անվերջ բացահայտումների էլ ֆորիայով սարված՝ դժվար է արժանի մոդելավորողների հյուսած սարդոսայնը նկատել՝ աղմուկը խանգարում է սարդերի համարյա անձայն գուճուկներությունը լսել ու տեսնել:

Հ.Գ.- ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի 74-րդ նստաժրջանում ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփն ասել է՝ «Եթե ցանկանում եմ ազատություն՝ հղաքացե՛ք ձեր երկրով, եթե ցանկանում եմ ժողովրդավարություն՝ դաժանե՛ք ձեր ինքնիշխանությունը, եթե ցանկանում եմ խաղաղություն՝ սիրե՛ք ձեր ազգը...»

...Աղագան չի դասկանում գլոբալիստներին, աղագան դասկանում է հայրենասերներին:

Սղա այսդիսի ժողովրդավարություն, որ նախ ու հասկալետ մեջ է ղեկ:

Վարչապետը հանդիմանուր հայկականացման ու հայրենադարձության ուղեձ

հղե՞ք աշխարհի բոլոր անկյուններում աղող յոթ միլիոն սփյուռֆահայերին: Դա նշանակում է, որ անկախ բնակության վայրից ու առանց կսրվելու իրեն հյուրընկալած երկրի առօրյայից, սփյուռֆի յուրաքանչյուր հայ դիսի նույնականացնի իրեն հայի ու հայասանցու հետ: Դա նշանակում է, որ նա դիսի իր բնակության երկրին ճանաչ դարձնի Հայաստանը, ջանքերն ուղղի այդ երկրի եւ Հայաստանի միջեւ բարեկամական կաղերի ամրաղծմանը: «Դարձե՛ք Նոր Հայաստանի promoter-ներ (ֆինանսական աջակից ու հովանավոր),՝ հղում ու կոչ արե՛ք վարչապետը սփյուռֆի 7 մլն հայերին Լոս Անջելեսից:

Տասնամայակներ շարունակ սփյուռֆը Հայաստանի հանդեղ promoter լինելու հենց այդ ակնկալին է արդարացրել: Սփյուռֆը Հայաստանի կողմին է եղել նրա համար ամենազգովար օգտերին՝ տրամադրելով հունամիսար տպություն, իրականություն դարձնելով սասնյակ զարգացման ծրագրեր, կառուցելով սներ, մանկաղարտեզներ, դղորցներ:

Այն տեսակետը, թե սփյուռֆը դարձավոր է օգնել Հայաստանին, տասնամայակներ շարունակ չվիճարկվող համոզումն է եղել Հայաստան-Սփյուռֆ հարաբերություններում: Եվ մի տեսակ հարկադարձի ղեկ այն ներկայացվել է սփյուռֆին եւ վերջինս իրականություն է դարձրել այն:

Սակայն հենց սփյուռֆն ինքն էլ մխրձված է խնդիրների մեջ, որոնք հաճախ լուծում է կիսակասար, մի տեսակ՝ նվազագույն անելու, խղճի հանգստության թելադրանով: Մայրենի լեզվի, մայրենի մշակույթի դաժանությունն ու ճանաչումը հայադաժանության ամենամեծ խնդիրներն են այստեղ: Աշխարհում հիմնադրող հզոր տեսությունն ունեցող Կալիֆոռնիա նահանգում այսօր մի-

Հայկականության նոր տեսլական սփյուռֆի համար

լիոնից ավելի հայություն է աղում: Գլեմդել ֆաղափում միայն 50 հազար հայ կա: Սակայն այս հայա-հոծ ֆաղափում հայկական ընդամենը մի դղորց կա, իսկ երկու տարի առաջ Նոր Հայկություն գործող հայկական դղորցը փակվեց: Գործող մի երկու հայկական դղորցներում էլ՝ ամենօրյա, թե շաբաթական երկօրյա, ուսման խիստ բարձր վարձավճարները մասշեղի չեն բոլորին: Հայերենի ուսուցումը սահմանափակվում է համեմատաբար մասշեղի շաբաթօրյա դղորցներով կամ Դավթյան-Մարիամյան հաստատության կազմակերպած շաբաթական մի ֆանի օր սեղո դասաժամերով, այն էլ ոչ բոլոր դղորցներում: Այսինքն, Հայաստանից դուրս հայ երեխան մայրենիով չի աղում ու կրթվում՝ սեփականելով միայն հյուրընկալող երկրի լեզուն ու մշակույթը: Արդեն երրորդ տերունդն այստեղ հսակ անգլիախոս է դառնում:

Սփյուռֆը շատ հարցերում անմիաբան է, դաժանակալ ու անկազմակերպ, եւ դա էլ խանգարում է այնդիսի կարեւորագույն խնդրի լուծմանը, ինչդիսին է հայադաժանությունը: Տասնամայակներ շարունակ սփյուռֆին միջված ֆաղափականության մեջ Հայաստանին չեն հետաքրքրել նրա ներքին ցավոս խնդիրները: Հայաստանում Սփյուռֆի գործերով հանձնակասար, այցի ընթացում վարչապետի ուղեկից **Զարեհ Սինանյանը**, որ տարիներ աղրել է Գլեմդելում, նույնդեպ շեղում է տարիներ ժրջանցված այս խնդիրը. «Սփյուռֆում զգացվում է Հայաստանի ղեկականու-

թյան շեղի դակասը, եւ սփյուռֆի բոլոր խնդիրները կամ խնդիրների մեծ մասը ինչ-որ ձեւով կաղված են այդ բացի հետ, որի արդյունում որոշ համայնքներ այդդեպ էլ չեն կարողացել ինքնակազմակերպվել»: Եվ այսդիսին է անցյալում արվածի վերաբերյալ նրա զնահասականը՝ «տասնամայակներ շարունակ սփյուռֆի խնդիրներն անտեսվել ու լուծվել են միայն էդդիտայի մակարդակներում»:

Վարչապետը հայտարարում է նաեւ Նոր Հայաստանում հայրենադարձության նոր ընկալումը՝ սարվա մեջ մի ֆանի ամիս աղրել Հայաստանում, դառնալ նաեւ Հայաստանի ֆաղափացի, տուն գնել ու բիզնես հիմնել, հարստանալ ու հարսացնել Հայաստանը, ֆանի որ «Հայաստանից արդեն արձանախիլ են արված համակարգային կոռուպցիան ու մեմաշոնները եւ հարթահարվում է սվերային տեսությունը»:

Եւ հետաքրքրել Հայաստանում, հայոց դասնությամբ ու լեզվով: Բայց որքան էլ բուռն լինի այդ խանդավառությունը, որքան էլ Հայաստանում կոռուպցիոն բացահայտումների արժանի հետեուդական լինի, Հայաստանում ընթացող իրադարձություններն ու ամեն օր փոփոխվող, անընդմեջ սրեւալին մթնոլորտը դեռեւս անվտանգության ծանրակալի հիմք են ներդրումները վստագի չենթարկելու համար: Եվ դրա հետ՝ դեռեւս կենդանի է խարխված անվտանգությունը ներդրումների ճակատագրի հանդեղ, ու բարեգործներն ավելի զուաղ են հանգստանալու կոռուպցիոններին: «Եթե մենք ունենանք ուժեղ ղեկականություն, մեծ ղեկություն, հայերեն սովորելու եւ Հայաստանի հետ կաղված լինելու ձգտումը շատ ավելի մեծ կլինի», - ասում է **Զարեհ Սինանյանը**: Սակայն Հայաստանը տեսնաղդեպ ուժեղ ղեկություն ու ամուր ղեկականություն դարձնելու ճանադարհը դարձյալ հասվում է սփյուռֆից մեծ ներդրումների ակնկալիքի հետ:

Հայաստանը շիկացած կաթա է, որի մեջ եռում է անկալետաստեղի աղագան: Եվ սփյուռֆի հետ հարաբերությունների նոր տեսլականն առաջմ ուսողիական երանգներ է դառնալու եւ կարող է հալվել այդ կաթայում:

Սփյուռֆից ակնկալիքներ ունենալու եւ ստանալու ճանադարհին նրա ցավերն էլ դիսի իմանալ ու օգնել նրան՝ լուծելու դրամ: Դա փոխադարձաբար շահավետ կլինի: Սփյուռֆն ինքն էլ Հայաստանի կարիքն ունի:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

Փորձագետ

Ձախողման դիմանկարը եւ ձախողումից ձախողում նոր վերելքներում

Մասնակցություն

Ձախողման դիմանկարը եւ ձախողումից ձախողում նոր վերելքներում 2018 թ. ապրիլի 1: Եվրոպայում Չեսկի տնտեսությունը...

կան ընկերության առաջատար գիտատեխնոլոգիաներից մեկը նամակ ստացավ Նանկինի (Չինաստան) օդագնացության համալսարանից:

Բրյուսելի «Պրան Պլաս» հրապարակը

Չինաստանի Պեկին քաղաքի Գերագույն Կոնգրեսի կառուցվածքը

Դա Պեկինի ամենամեծ շենքերից մեկն է, որը կառուցվել է 1980-ական թվականներին...

Այս փաստը ընդունում են ոչ միայն ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզական վարչության ԿԳՎ-ի կենտրոնում...

Չինական հետախուզությունը, Չինաստանի կոմկուսի «սիրելի զավակը» է եւ դա բնական է, ցանկացած ղեկավարության համար...

Գրեթե անստանալի, բայց գրեթե ամեն տեղ ներկա, որտեղ կան ֆոնդերային փոխանցումներ...

չինացի էր: Սակայն դա միայն առաջին հայացքից էր թվում, որ նրա վրա ոչ ոք ուշադրություն չէր դարձնում:

րին: Անուշտ Ձեր բոլոր ծախսերը կհոգա չինական կողմը, բացի այդ Ձեզ հոնոար է հասկացված 3500 ԱՄՆ դոլար գումար:

զսնելը ընդամենը սեյսմիկայի հարց էր... Մի ֆանի ժամ տեղումն էր գրուցող սեղի ունեցավ ԳԴԲ-ի գրասենյակում:

ՌԱԿ-ի փառադան 98-ամյակը

Միասնական ուժերով, հնարավորությունների մեկտեղմամբ նրանք փորձեցին դիմագրավել հայ ժողովրդի առաջ ծառայած նոր մարտիչներին:

ՌԱԿ Առաջին ընդհանուր ժողովրդական մասնակցների խմբակարգը, 1922թ.

յանդաս ջանքերին եւ սատարել ԳԴ ԽՍՀՄ-ի կողմից: Բացառապես արտասահմանում ձեռավորված հայկական համայնքների նոր իրավիճակի ծնունդը կուսակցության հիմնական բնորոշիչը ԳԴ-ի ցեղասպանությունից հետո հայրենագրված հայության վստահական ֆիզիկական եւ հոգեւոր կացությունն էր:

Դա այն իրողությունն է, որ կուսակցության մեջ միմյանց կողմից գործել են մտավորական եւ դաստիարակչական հասկանքները: Եվ բոլոր այն դեպքերում, երբ մտավորական թեմ է կազմակերպված եւ ուժեղ եղել, կուսակցությունը գործել է անվերջ, եղել է հզոր եւ նրա հետ հաշիվ են մտել բոլորը:

Տարգելի խմբագիր

Ձեր թերթի 19.09.19թ-ի համարում աղոթաբար ունեւ Ռ.Ղազարյանի կողմից տրամադրվել է շնորհակալություն հայտարարել ձեր խմբագրությանը...

«Թռչունյան սան» աշխատակիցներ եւ ստորն Մոնա Սիմոնյան 1.10.2019թ.

ՀԱԿՈՒ ՉԱԵՐՅԱԼ

Թուրքագետ

Սեպտեմբերի 21-ին Սամբուլի «Աթաթուրք» օդակայանից Նյու Յորք ուղևորվեց Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայյիփ Էրդողանը՝ մասնակցելու ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի լիազուրմար 74-րդ նիստին: Նրան ուղեկցել են առաջին տիկին Էմինե Էրդողանը, արտգործնախարար Սեյդ Զավուչուլուն, Պետքանձարանի եւ ֆինանսների նախարար Բերաթ Ալթայրաֆը, որն իր փեսան է, դաշտագրության նախարար Յուլուսի Աֆարը, առևտրի նախարար Ռուխսար Փեֆանը, նախագահի խոսնակ Իբրահիմ Զալընը եւ այլք: Նախքան Էրդողանի ուղևորվելը, Թուրքիայում ԱՄՆ դեստոյան Դեյվիթ Սասթերֆիլդը հայտարարել էր, որ ինքը բանավոր սնտեսկան նոր փաթեթ է ներկայացրել Թուրքիայի նախագահի աշխատակազմին, որը նախատեսում է վերականգնել թուրքական դեստոյան մասնակցությունը F-35 ինքնաթիռների արտադրմանը, ինչպես նաև թուրքական արտադրության վաճառքը, ներառյալ «Patriot» համակարգերին, 20-ից 100 մլրդ դոլարի բարձրացնել երկու երկրների ադրամագրության մասին, իջեցնել թուրքական ադրամագրության արժեքը, մասնավորապես այլոսիների եւ դոլարի նկատմամբ կիրառվող մարտահարկերը:

ԱՄՆ-ի դեստոյանը միաժամանակ հավաստեցրել է, որ դաշտագրության վաճառքը դաշտագրության է այս ամենի մասին թուրքական կողմին տեղեկացնել նաևակով, այսինքն գրավոր: Հասկանալի է, որ թուրքական լրատվամիջոցները ԱՄՆ-ի դեստոյանի ստեղծման 21-ին արած հայտարարությանն անդրադարձան սեպտեմբերի 24-ին միայն: Ըստ երեսույթին Էրդողանի աշխատակազմը հաղորդել է իրազեկել նրանց: Համեմայն դեռու, Սամբուլի օդակայանում Էրդողանը ելույթ ունեցավ լրագրողների առջև: Նա ասաց, որ գլխավոր ասամբլեայի աշխատանքներին 140 երկրներ մեծության եւ կառավարության ղեկավարի, իսկ 40-ը նախարարի մակարդակով են մասնակցելու, ինքը կհանդիպի ՄԱԿ-ի գլխավոր ֆարսուղարին Անտոնիո Գուտերեշի հետ, կունենա երկկողմ հանդիպումներ սարքեր երկրների ղեկավարների հետ, ինչպես արդեն ունեցավ Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելի հետ, ադա Նյու Յորքում կանցկացնի Թուրքիա-Պակիստան-Մալայզիա եռակողմ հանդիպումը:

Ելույթում Թուրքիայի նախագահը հույս հայեցեց, որ Գլխավոր ասամբլեայի Երդողանի նախաձեռնում նախ հեռախոսագրույց կունենա, ադա դեմ առ դեմ հանդիպում նախագահ Դոնալդ Թրամփի հետ, ֆնարկելու գլխավորապես Իդիդուն սիրող իրավիճակն ու «անվանագ» գոսու ձեւավորման խնդիրները: Թեւեւ նա վերստին ֆնարկեց ՄԱԿ-ի Երկրորդ համաշխարհային դաշտագրության ավարտին ձեւավորված համակարգը, թե ինչու Անվանագության խորհրդի 5 մեծական անդամները ճնորհներն աշխարհի ճակատագիրը, մանավանդ որ նրանք ոչ մի հարց չեն լուծում, այդ իսկ դաշտագրություն էլ 1948-ից ի վեր չի լուծվում Պաղեստինի հիմնահարցը, սակայն բավականին ընկճված էր եւ այդ ընկճվածությունը նկատելի էր նույնիսկ հեռուստակերպին:

Դա դաշտագրության չէր, թեւեւ դաշտագրության անվորված այն անելանելի իրավիճակով, որի մեջ Էրդողանը հայեցվել է Իդիդիի հարցում Ռուսաստանի եւ Իրանի, իսկ «անվանագ» գոսու հարցում ԱՄՆ-ի հակադեմոկրատիայի բախվելու դաշտագրություն: Ինչպես հայեցի է, սեպտեմբերի 16-ին Անկարայում հրավիրված եռակողմ գաղափարախոսության Ռ-7 նախագահ Վլադիմիր Պուտինը Էրդողանին հիշեցրել էր 2018-ի սեպտեմբերի 17-ի Սոչիի դաշտագրության ստանձնած Իդիդիի ահաբեկիչներից մարտելու դաշտագրության մասին, ընդգծելով, որ այլապես ահաբեկիչները կոչնչացավեն, իսկ Իրանի նախագահ Հասան Ռոհանին դաշտագրություն էր հեռագրում այն բոլոր երկրների, որոնց Սիրիա չի հրավիրել երկրի օրինական կառավարությունը:

Ինչ վերաբերում է «անվանագ» գոսուն, ադա ամերիկյան կողմը, անտեսելով դա 32 կմ խորությամբ ձեւավորելու թուրքական կողմի դաշտագրություն, առաջարկում է 5+10 կմ խորություն, դաշտագրություն, որ 5 կմ-անոց հասկանալի ձեւով Թուրքիայի սարածում: Թեւեւ գոսու կենտրոնականայանը տեղադրվում է Շանլիուրֆայուն, բայց ամերիկացիները դա հրամանատարությունը թուրքերին չեն զիջում, իրենք են ստանձնում: Այս ամենին Էրդողանը դաշտագրություն էր ստանալով, թե Թուրքիան Երդողանության մեջ կոնի իր ռազմական ծագիրը Սիրիայի հյուսիս-արեւելյան, եթե մինչեւ սեպտեմբերի վերջը չարձանագրվի որեւէ առաջխաղացում գոսին ֆուրդ ահաբեկիչներից մարտելու առումով: Այս ստանալովին ԱՄՆ նախագահին արձագանքել էր հետեւյալ խոսքերով. «Ես ասացի, որ Թուրքիան չի կարող ռազմական գործողություններ իրականացնել Սիրիայի հյուսիսում, Էրդողանը չիրականացրեց»:

Վելին, երբ Էրդողանն ուղևորվում էր Նյու Յորք, Վաշինգտոնում վարչակարգի բարձրաստիճան դաշտագրության

է սենսոր Լինդսի Գրահանը: Գուցե հիշեք, կիրակի օրը Էրդողանը հանդիպել էր ԱՄՆ-ի «Հանրապետական» կուսակցության սենսոր Գրահանի հետ, հանդիպմանը ներկա էր նաև արտգործնախարար Զավուչուլուն: Հանդիպումն անցել է ջերմ մթնոլորտում, որի ընթացքին սենսորը հանկարծ. «Բերեք նախագահին զանգահարեմ, ես Ես մոտ եմ նրա հետ» ասելով կապվել է Թրամփին եւ հեռախոսը փոխանցել Էրդողանին»:

Սեկնաբանելով Հանդի ֆրոնթի գրածները, ընդդիմադիր «halk TV-ի» էկրանից, մեկնաբան Ալթեմուր Արսլանն ասաց, որ Էրդողանը հավանաբար հարցել է Թրամփին. «Hello! How do you do?», իսկ վերջինը դաշտագրությունը՝ «Very well, thank you»: Սեպտեմբերի 23-ին Էրդողանը, այնուամենայնիվ հեռախոսագրույց ունեցել է Թրամփի հետ, որը սակայն ընթացել է ամերիկյան նոր փաթեթի շուրջը: Այդ գրույցով նույնիսկ չի հաջողվել ԱՄՆ-ի նախագահի հետ հանդիպման հարցը լուծել, որ Էրդողանը սեպտեմբերի 25-ին, ի դաշտագրության թուրք լրագրողների հարցերին ասաց. «Ոչ ,

րի 24-ին ՄԱԿ-ի ամբիոնից դիմեց Գլխավոր ասամբլեային: Նախքան նրա ելույթին անդրադառնալու նշան, որ Գլխավոր ասամբլեայի նիստը ելույթով բացեց ՄԱԿ-ի գլխավոր ֆարսուղար Գուտերեշը: Նրա ելույթին հետեւեց Բրազիլիայի վարչապետի, ադա Եգիպտոսի նախագահ Աբդուլ Ֆաթթահ ալ-Սիսիի ելույթը, որից հետո ամբիոնին մոտեցավ ԱՄՆ նախագահ Թրամփը: Որքան էլ ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի այս սարվա նիստը միակն լինեք երկրագնդի վրա բնակվող մարդկանց համար փոփոխությունը, նա ոչ մի բառ չարտասանեց այդ փոփոխության դեմ դաշտագրություն մասին, դաշտագրության «կարգի հրավիրելու» միտումով ստանալու Իրանին, Վենեսուելային, դաշտագրության ահաբեկչությունը, գովաբանելով Իսրայելին, խոսեց իր կառավարման սարխներին ԱՄՆ-ի ձեռք բերած հաջողություններից, կարծես նախընտրական ֆարագրավ ծավալեք:

ԱՄՆ-ի նախագահից հետո ամբիոնին մոտեցավ նախագահ Էրդողանը: Նա սովորության համաձայն իր ելույթը սկսեց ՄԱԿ-ի Անվանագության խորհրդին դա-

Թուրքիայի նախագահ Էրդողանին դեռես չի հաջողվել հանդիպման հրավեր ստանալ ԱՄՆ նախագահ Թրամփից

Այս հանգամանքը նրա սեսանկյունից բավական է ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի անհաջող որակելու համար

հայտարարեց. «Մեմ Եսունալուն ենք զեմի մասկարարումները Սիրիայի դեմոկրատական ուժերին»: Հիրավի. նույն օրն այդ ուժերին, որոնց Թուրքիան անվանում է ահաբեկիչներ, ամերիկացիներն Իրաֆից 200 բեռնատարներով զեմի նոր խմբաբանակ մասկարարեցին, դրան հետեւեց սեպտեմբերի 24-ին 260 բեռնատարներով մասկարարված խմբաբանակը: Խնդիրը, սակայն, խմբաբանակը չէ, այլ նախագահ Թրամփի հետ հանդիպելու Էրդողանի անզուտ մոլուցքը: Ըստ երեսույթին թուրքական լրատվամիջոցները դա նկատել են ունեցել, որ սեպտեմբերի 22-ին, առանց սուղելու տեղության հավաստությունը, իրենց կայեցեղում լուրեր սարածեցին, թե Նյու Յորքում Էրդողանը հեռախոսագրույց է ունեցել նախագահ Թրամփի հետ՝ ֆնարկելու թուրք-ամերիկյան երկկողմ հարաբերությունները, որին իբր մասնակցել է արտգործնախարար Զավուչուլուն, այսուհետ այդ գրույցը եռակողմ բնույթ է ստացել:

ադաշտագրություն, ասաց որ դեմ է սեպտեմբերի Պաղեստին դեմոկրատիային, դաշտագրությունների հանդեպ բռնարարներ կիրառելու մեջ մեղադրեք Իսրայելին, խոսեց Սիրիայի սարածային ամբողջականության, Իդիդուն սիրող իրավիճակի, հյուսիս-արեւելյան Սիրիայում PKK-ի եւ Սիրիական դեմոկրատական ուժերի այսուհետ կոչված ահաբեկչական համաձայն գործունեության մասին, անդրադարձավ արեւելյան Սիջերկականում իրականացվող հորատման աշխատանքներին, թե Թուրքիան օտարվել է այդ աշխատանքներից: Էրդողանն այնուհետեւ Հյուսիսային Կիպրոսի այսուհետ կոչված թուրքական հանրապետության իրավունքներին հետամուտ լինելու վճռականություն հայեցեց, ադա հիշեց

ԱՄՆ-ի նախագահին չեն հանդիպել, մեր ընկերները բանակցում են մեծարգո Թրամփի օգնականների հետ»:

Նախագահ Թրամփը կհանդիպի՞ Էրդողանի հետ, թե՞ ոչ, չգիտեմ: Բայց որ այդ հանդիպումը լավագույն դեմքում լինելու է ճաշատեղանի շուրջը, կոկտեյլի ժամանակ կամ էլ ՄԱԿ-ի կենտրոնականի միջանցքում, ոսֆի վրա, ակնհայտ է: Հակառակ դրան Իդիդիի եւ «անվանագ» գոսու խնդիրները չափազանց բարդ են, հազիվ թե լուծվեն այդդիսի մակերեսային հանդիպումներով, մանավանդ որ կողմերը նվազ հարցերի առնչությամբ ունեն հակադիր մոտեցումներ: Ակամա հարց է ծագում. եթե այդպես է, ադա Էրդողանը ինչու է համառորեն ձգտում Թրամփի հետ հանդիպմանը: Ըստ երեսույթին՝ վերջինի ազակցությանը ադա լինելու մոլումով: Բայց ինչպե՞ս, երբ Թրամփին ինքը ազակցության կարիքն ունի, ֆանի որ ԱՄՆ Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների դաշտագրության խոսնակ Նեմսի Փելոսին, մեղադրելով երկրի գործող նախագահին ամերիկյան Երդողանի մեջ, սեպտեմբերի 25-ին հայտարարեց Դոնալդ Թրամփի դաշտագրության գործընթացի սկզբնավորումը:

Միանգամայն հնարավոր է, որ Էրդողանին չհաջողվի Նյու Յորքում հանդիպել Թրամփի հետ: Բայց նա սեպտեմբե-

Լեռնային Ղարաբաղի մասին, թե դա ադրբեջանական սարած է, բայց Հայաստանն օկուպացրել է այդ սարածը:

Թուրք մեկնաբանները ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի աշխատանքները լուսաբանելու հարկ համարեցին ընդգծել, որ նախագահ Թրամփը ելույթում հիշատակել է Չինաստանին, Իրանին, Կուբային, Կանադային, Մեքսիկային, Սաուդյան Արաբիային, Եգիպտոսին, Վենեսուելային, բազմաթիվ այլ երկրների, բայց Թուրքիային ոչ, ընդգծելով, թե նա Գլխավոր ասամբլեայի 2018 թվի նիստին բազմիցս նշել էր: Եթե ամփոփելու լինեմք, ադա դիտելով, որ 2019 թվի ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի արդյունքները նույնպես չպետք է բավարարեն Թուրքիայի նախագահ Էրդողանին, ինչպես չեն բավարարել սեպտեմբերի 16-ին Անկարայում հրավիրված եռակողմ հանդիպումը, մասնակցությամբ Ռ-7 նախագահ Պուտինի եւ Իրանի նախագահ Հասան Ռոհանիի, մանավանդ որ նրան առաջին չի հաջողվում հանդիպման հրավեր ստանալ նախագահ Թրամփից: Էրդողան-Թրամփի հանդիպումը Իդիդուն եւ Սիրիայի հյուսիս-արեւելյան կիփոսեր իրավիճակի հոգուս Թուրքիայի, հազիվ թե, որովհետեւ Պենտագոնը նախագահ Թրամփին անվերադարձուն չի ենթարկվում:

ՐԱՅՏԻ ՊԵՏՐՈՍՅԱԼ

Ստրեյթ թարգմանաբար ներկայացվող հողվածի հեղինակը մասնագիտությամբ ինժեներ շինարար է և ծանաչված դաշնակա հար, որն աղյուս է Տորոնտոյում (Կանադա): Գամերգներից ու խսասակիկներից ստացած հասույթները համախառն է Գայասանում և Դարաբաղում իրականացվող ենթակառուցվածքների ծրագրերին, որոնցում նա մասնակցել է նաև որդես ինժեներ շինարար: Մեծադես նոյաստել է Դիարբեհի/Տիգրանակերտի (Թուրքիա) Սուրբ Կիրակոս եկեղեցու վերանորոգման աշխատանքներին և առաջին կազմակերպիչներից է եղել Անասոյիայում եկեղեցադարձական կալվածների հայ համայնքի վերադարձնելու դասակարգչերի: Սուրբ Կիրակոս եկեղեցում նա սվել է Տեղատարությունից ի վեր կազմակերպված առաջին դաշնամուրային համերգը Թուրքիայում:

Թափնված հայերը 1915-ի Տեղատարությունից հետո Թուրքիայում բռնի ձուլման ենթարկված, մահմեդական, թուրք կամ ֆուրդ դարձած հայ որբերի ներկա հետնորդներն են, եղեռնի արդյունքները, որոնք հասակ են առել մանկասերում, զինվորական վարժարաններում և թուրքերի կամ ֆրդերի սերում:

Վերջին տարիներին ակնհայտ երևույթ է դարձել այն փաստը, որ նրանք չեն մոռացել իրենց հայկական արմատները և գաղտնի փոխանցել են դրանք հաջորդ սերունդներին: 2010 թվականից, Տեղատարությունից համարյա մեկ դար անց, որոշ իրադարձություններ Թուրքիայում նոյաստել են, որ այդ թափնված հայերը խիզախությունն ունենան բարձրաձայնելու իրենց հայկական ինքնության մասին և վերադառնալու դեղի իրենց արմատներն ու նշանակությունը: Այդ իրադարձություններից ամենամեծամասնորը Դիարբեհի/Տիգրանակերտի Սուրբ Կիրակոս եկեղեցու վերանորոգումն էր 2011 թվին:

Այն որդես մազնիս իր շուրջը հավաքեց Թուրքիայի տարբեր վայրերում աղյուս թափնված հայերին: Վերակառուցման ծրագրին, դրամահավաքին և շինարարական աշխատանքներին հաջորդեցին այլ իրադարձություններ, ինչպես օրինակ եկեղեցում համերգների կազմակերպումը, հայոց լեզվի, գիտատեղիների և մշակութային այլ միջոցառումների անցկացումը, ինչպես նաև Դիարբեհից, Դերսիմից, Վանից, Մուսից, Սասունից, Ուրֆայից, Գանձեմից և այլ վայրերից դեղի Գայասան կազմակերպված ուղեւորությունները, որոնք մեծադես խրախուսեցին արմատներին վերադառնալու նրանց որոշումը: Եղան դեղի, որ թափնված հայերից մի ֆանիսը ֆրիսոնյա կնկվեցին: Այս բոլորը հնարավոր եղավ կազմակերպել «Վերածնունդ» ծրագրի միջոցով, որը հնարավորություն սվեց հազարավոր թափնված հայերի ճանաչելու միջոցով: Անցած մի ֆանի տարիների ընթացքում ես փորձել եմ բազմաթիվ հողվածների և գրի միջոցով բացատրել թափնված այս հայերի վերադարձնելու նշանակությունը:

Երբ այս թափնված հայերը բացահայտեցին հայաստանում են իրենց ինքնության մասին, բազում դժվարություններ և սղառնալիներ են սղիղված լինում դիմակայել, դեսության, իրենց հարեւանների, գործատերերի և նոյնիսկ հարազատ ընտանիքների կողմից, որոնք ցանկանում են մահմեդական թուրքեր կամ ֆրդեր մնալ: Իրավիճակը վերջին տարիներին էլ ավելի է սվել Թուրքիայի բանակի և հավելյալ իրավունքներ ձեռք բերելու համար դայաբող ֆրդական մարտիկների միջու զինված դայաբողի հետեւանում:

Թուրքիայի կառավարական զորքերը նոր վերակառուցված Սուրբ Կիրակոս եկեղեցին սկսեցին օգտագործել որդես զինվորական բազա, դասձառելով մեծ վնասներին կառուցվածքին: 2016-ին կառավարությունը նաեւ առգրավեց եկեղեցադարձական ավելի ֆան 200 ունեցվածներ և վավերագրեց: Եկեղեցու հիմնադրամը ամնիջադես դիմեց դասական բարձրագույն աշխատանքին և կարողացավ վերականգնել իր իրավունքները: Նաեւ բանակցությունների արդյունքում կարողացավ համոզել դասական մարմիններին, որ վերանորոգեն և վերացնեն դեսության հազվին զինվորականների դասձառած ներքին վնասները: Այդ աշխատանքներն այժմ դեռ ընթացի մեջ են:

Թուրքիայի հարավարեւելյան և արեւելյան շրջաններում ֆուրդ բնակչության հետ ընդհարումների հետեւանով հազարավոր թափնված հայեր կորցրեցին իրենց սերուն ու աշխատանքը: Բայց շարունակեցին գոյատեւել շնորհիվ «Վերածնունդ» ծրագրի ցուցաբերած իրավական և ֆինանսական աջակցության:

Թվական սվալներ

Թափնված հայերի նշանակությունը և «Վերածնունդ» ծրագրի նոյասակները

Սուրբ սվալներ չկան իրենց հայկական արմատներին տեղյակ թափնված հայերի թվաքանակի վերաբերյալ: Տվալներ չկան նաեւ այն մասին, որ նրանցից ֆանիսն են ցանկանում վերադառնալ իրենց հայկական արմատներին: Սակայն որոշ անհասական ուսումնասիրությունների միջոցով դարգվել է, որ Թուրքիայում հայ որբերի և իսլամացած հայերի թիվը կազմում է մոտավորադես 300,000 հող: Գազվի առնելով, որ 1915-ից ի վեր Թուրքիայի բնակչությունը յոթ անգամով ավելացել է, թափնված հայերի թիվը այժմ դես է ավելի ֆան երկու միլիոն լինի: Թեւ 1894-96 թվերի կոտորածների ժամանակ իսլամացած հայերի մասին էլ տվալներ չկան, բայց 1915-ի ընթացքում իսլամ ընդունած հայերի թիվը շատ ավելի մեծ է: Ավելի վաղ, 16-րդ դարում իսլամացած համեմատաբար թիվը անցնում է 200 հազարը: Դժվար է վստահ թվեր նշելը, սակայն կարելի է հաստատել, որ ներկա դրությամբ հայկական ծագումով թուրքերի կամ ֆրդերի թիվը կարող է ավելի լինել, ֆան Գայասանի հանրադեսության բնակչության թիվը: Սուրբ Կիրակոս եկեղեցում թափնված հայերի 35 կնունք է տեղի ունեցել: «Վերածնունդ» ծրագրի ուղեւորությունների ժամանակ երկու կնունք կատարվել է Գայասանում: Մի ֆանի տասնյակ էլ կատարվել է Եվրոպայում:

Այնդես որ, կարելի է եզրակացնել, որ ֆրիսոնեական հավաստի վերադարձողների թիվը հարյուրների է հասնում, հայկական արմատներին (առանց ֆրիսոնությունը ընդունելու) վերադարձողների թիվը՝ տասնյակ հազարների, թափնված մասնիկների (բայց իրենց հայկական արմատներին տեղյակ) թիվը՝ հարյուր հազարների, իսկ մասամբ հայկական գեներ կամ աղյուս ունեցողների թիվը՝ միլիոնների:

Թափնված հայերը ընդհանուր առմամբ աղյուս են ֆրդաբնակ տարածներում և սղիսրաբար վերակրում են ֆրդանեք ՀԸԲ կուսակցության օգտին: Չնայած ֆրդերն էլ են մասնակցել հայերի ցեղատարանությանն ու թալանին, ֆրդերի ներկա տեղումը սկսել է ցեղատարանությունը ձանաչել և ընդունել իրենց դերը դրանում: ՀԸԲ կուսակցությունը դայաբում է Թուրքիայի խորհրդարանի օրակարգում մեջնել Գայոց ցեղատարանության դեսական ճանաչման հարցը: Նաեւ դայաբում է հավելյալ ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների և խոսի ազատության համար: Գեներ ներկայի բռնակալական կառավարությունը սկսի կորցնել իր կայուն դիրքը, ՀԸԲ-ի և թափնված հայերի ֆվեների ֆանակը մեծադես ավելանալու է: Դես է հազվի առնել նաեւ, որ նշանակալի թիվ են կազմում այն թափնված հայերը, որոնք ներգրավված են ֆաղաֆակաւնության մեջ: Կազմակերպված աշխատանքի դեղում, նրանց ֆաղաֆակաւն որոշումներն ու ֆայլերը շատ ավելի արդյունավեք կարող են լինել, ֆան որեւէ այլ նախաձեռնություն՝ դրսից:

Թուրքիայում ավելի ֆան 4000 հայկական եկեղեցիներ և վարժարաններ կան, որոնք լված են 1915-ից ի վեր: Եթե ֆանդ

ված կան հրկիզված չեն, այդ շինությունները վերածված են մզկիթների, կառավարական գրասենյակների, բանկերի կամ համայնքային կենտրոնների: Կան նաեւ հարյուրավոր գերեզմանատներ, հազարավոր խաչքարեր, հուշակոթողներ և շատեր: Թափնված հայերը, եթե կարողանան ավելի կազմակերպված և արդյունավեք գործել ֆաղաֆակաւն դաշնում, կարող են համեմատել այդ բոլոր կառույցների հետագա դաղիդանումը, վերականգնումը և ինչու չէ նաեւ դրանց հայ համայնքին վերադարձնելը:

«Վերածնունդ» ծրագիրը

Թափնված հայերի և Գայասանի միջու կաղը «Վերածնունդ» ծրագիրը իրականացնում է դեղի Գայասան շրջադայություններ կազմակերպելով: Թեւ այդ շրջադայությունները ժամանակավորադես դաղարեցվել են ֆաղաֆակաւն բարդությունների և Թուրքիայում դեղես իշխող բռնաշիրակաւն կացության հետեւանով, բայց դրանք անդայամոտեն կվերականգնվեն հենց դայամանները բարեփոխվեն:

Անհրաձեք է ծրագրավորել Գայասանի և թափնված հայերի միջու մշակութային փոխանակությունները: Եթե թափնված հայերը ժամանակավորադես չեն կարող այցելել Գայասան, աղա երաձեսակաւն, դարային խմբեր դես է Գայասանից այցելել Թուրքիայի այն շրջանները, որեղ աղյուս են այդ թափնված հայերը: Անհրաձեք է նաեւ կազմակերպել հայերեն լեզվի (արեւելահայերեն, արեւմտահայերեն) դասընթացներ նրանց համար, որոնց ընթացքում Գայասանից մեկնած դասատուներ մի ֆանի ամիս կանցկացնեն Թուրքիայում:

«Վերածնունդ» ծրագիրը շարունակելու է իր առաելությունը, որդեսի թափնված հայերը ճանաչեն իրար և իրենց արմատները: Դես է ընդգծել, որ ծրագրի նոյասակը մեծում գործարելը չէ, որ նրանք բացահայտեն իրենց ինքնությունը, այլ դարգաղես մեցուկ կանգնել բոլոր նրանց, ովքեր ինքնակաւն որոշել են վերադառնալ իրենց արմատներին: Նաեւ մեցուկ կանգնել եկեղեցիների և այլ շինությունների վերականգնման աշխատանքներին:

Ծրագրի վերջնական նոյասակն է վերացնել «թափնված» բաղը նրանց բաղադարից, մինչեւ բոլոր թափնվածները վերադառնան իրենց արմատներին: Սա կարող է իրականություն դառնալ, եթե անհասների փոխարեն Գայասանի կառավարությունը, սղիտոբյան մշակութային և ոչ կառավարական կազմակերպությունները սկսեն համագործակցել: Խրախուսելի է, որ Գայասանի ներկա վարչակազմի անդամների մոտ նկատվում են որոշակի դրական նշաններ այս ուղղությամբ:

Չմոռանալով, որ ժամանակին, երբ հազարավոր հայերին մահմեդական թուրք դարձնելու գործընթացն էր իրականացվում, Ջեմալ փաշան, ըստ վավերագրերի, նշել էր «Գայերը իտելաղի և աշխատեստեր ժողովուրդ են և նրանց հետ հակեցությունը մեծադես նոյաստելու է մեզ թուրքերիս»:

Գայոց ցեղատարանությունը ոչ միայն բռնաշիրակաւն դեսության կողմից մեցված մի ամբողջ ժողովրդի ոչնչացումն էր, այլ միաժամանակ նաեւ բռնաշիրակաւն դեսության կառուցումը: Թափնված հայերի իրենց արմատներին վերադարձով սկսվում է մեցված ժողովրդի կառուցման, վերակաղացման գործընթացն այդ երկրում:

Ինչո՞ւ է Պենսագոնը հավելյալ ուժեր ուղարկում Մերձավոր Արևելք

Patriot-ների շահողությունը փոխհասուցելու միջոց

ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը հավանություն է սվել հավելյալ զորաբաժին Մերձավոր Արևելք ուղարկելու նախագծին: Այդ մասին լրագրողներին հայտնել է Պենսագոնի ղեկավար **Սարկ Էսթերը**՝ դարձաբաներով, որ դա Սաուդյան Արաբիայի նկատմամբ Իրանի նախահարձակ փառապանության հակազդեցությունն է: Նրա խոսքերով, ամերիկյան լրացուցիչ զորքերի գործունեությունը կրելու է դաժնաբանական բնույթ է կենսորոնացած է գլխավորապես հակահրթիռային և հակաօդային դաժնաբանության վրա: Եսթերն ասել է, որ ավելի վաղ Եր-Ռիադը խնդրել էր նման աջակցություն:

Երկիրը ամերիկյան բանակի հեռակետերից էր հակահրթիռային դաժնաբանության վրա: Եսթերն ասել է, որ ավելի վաղ Եր-Ռիադը խնդրել էր նման աջակցություն:

Ռազմական գերատեսչության ղեկավարը նաև նշել է, որ ԱՄՆ-ը կիրառի ոչ միայն հավելյալ զորք ուղարկել, այլև արագացնել ռազմական սեփականի առաջնորդ Սաուդյան Արաբիա և ԱՄԷ, որոնցից ընդլայնի նրանց ինֆրաստրուկտուրայի հնարավորությունները: «Նախագահը չի ձգտում Իրանի դեմ դաժնաբանության վրա, բայց անհրաժեշտության դեպքում դաժնաբանության ուժի ռազմական արբերակներ»:

Իր հերթին, Շաբաբների ղեկավար միացյալ կոմիտեի ղեկավար **Ջոզեֆ Դանֆորդը** ասել է, որ ուղարկվող հավելյալ զորաբաժնի թվաքանակը կլինի սահմանափակ և չի հասնի հազարների: Եր-Ռիադը երկար ժամանակ Մերձավոր Արևելքում ԱՄՆ-ի գլխավոր դաժնաբանության մեկն է:

Պենսագոնի վրա ծախսում է երկրի ՅՆԱ մոնետարային 10 տոկոսը, իսկ դաժնաբանական համաձայնագրերի նշանակալի մասը կնվազի է հենց Միացյալ Նահանգների հենց Միացյալ Նահանգների Արաբիայի հեն ամերիկյան կորպորացիաների համագործակցությունը որոշ դժգոհություն է առաջացնում հենց ԱՄՆ-ում: Կոնգրեսի ստորին պալատը անցած ամռանը նույնիսկ ընդունեց բանաձև, որն արգելում է Եր-Ռիադին զենքի մատակարարումները սաուդյաներին: Խոսքը դաժնաբանական դաժնաբանության վրա է, քանի որ նախագահ Թրամփը 2017 թվականին կարողացավ համաձայնության հասնել Սաուդյան Արաբիային ընդհանուր առմամբ 110 մլրդ դոլար զենքի մատակարարման երկու:

Սակայն Եր-Ռիադը մնալու էր և առում զենքի ներմուծման նաև այլընտրանքային արբերակներ: Այսպես, երկու տարի առաջ

հայտնի դարձավ, որ սաուդյաները Ռուսաստանի հետ համաձայնություն են եկել C-400 զենքի արտադրության համաձայնագրի երեք համալիրների մատակարարման երեք: Սաուդյան նավթային օբյեկտները հարձակումից չդաժնաբանված ամերիկյան հակաօդային համակարգի խոշոր ձախողման դրամաներում Մոսկվայի հետ երկխոսությունը կարող է աշխուժանալ, կարծում են վերլուծաբանները: Եր-Ռիադի հետ ռազմական համաձայնագրերը դաժնաբանելու ձգտմամբ է մասամբ բացառվում այն արագությունը, որով Մոսկվայի համաձայնագրի լրացումը, նույն ժամանակահատվածում են փորձագետները:

Russia Today-ին սված մեկնաբանության մեջ արեւելագետ **Կարինե Գետրոյանը** նշել է, որ «ԱՄՆ-ը ամեն ինչ անում է ուրիշ երկրների անվտանգության հաշվին փող աշխատելու համար: Դա Թրամփի ակնհայտ ուղեգիրն է: Նա ավելի վաղ բացօթյապես հայտարարել էր, որ մտադիր է գործընկերներից հասնուն ստանալ նրանց դաժնաբանության մասին օժանդակելու դիմաց: Տվյալ խաղի մեջ նախագահը անընդհատ բարձրացնում է խաղադրամները»:

Սակայն Մոսկվայի Պենտագոնի արտաքին գործերի, Մերձավոր Արևելքի փորձագետ **Ալեքսանդր Կալիլովի** կարծիքով, գիտնականները դաժնաբանության վրա փորձագետները դաժնաբանելու ձգտումը վաճառելու գործողություններին

բնավ էլ միակ շարժառիթը չէ: «Միացյալ Նահանգներին ձեռնարկ է արել լարվածությունը Պարսից ծոցի տարածաշրջանում: Հենց այդ դաժնաբան Մոսկվայի համաձայնագրի ընդունում է հակահրթիռային արտադրության վրա», դարձաբանել է Կալիլովը:

Իսկ ընդհանուր առմամբ Սաուդյան Արաբիայում հավելյալ զորքի տեղաբաշխումը տարածաշրջանում ԱՄՆ-ի ֆառային ֆայլերի շարունակությունն է, կարծում է դոկտորը: Ներկայումս ԱՄՆ-ը վերադառնում է տարածաշրջան, բայց նման փոքր զորաբաժնով Միացյալ Նահանգները ի վիճակի չեն լինի էսթերն ազդել ուժերի հարաբերակցության վրա: Այնպես որ, սա ընդամենը խորհրդանշական է, որը կոչված է ցուցադրելու Սաուդյան Արաբիան դաժնաբանելու ԱՄՆ-ի դաժնաբանության վրա այն բանից հետո, երբ ամերիկյան Patriot համալիրները չկարողացան դաժնաբանել սաուդյաների նավթային օբյեկտները անօդաչու թռչող սարքերի գործունեից, ընդգծել է փորձագետը:

Չամանաման տեսակետ է արտահայտում նաև **Կարինե Գետրոյանը**, որը գտնում է, որ ԱՄՆ վարչակազմը Սաուդյան Արաբիայում և ԱՄԷ-ում հավելյալ ուժեր տեղաբաշխելու որոշումը կայացրել է սեփական հեղինակությունը չկորցնելու համար: «Իրանին հասցեագրված մեղադրանքները ենթադրում են ռազմական գործողությունների ձեռնարկում, բայց Միացյալ Նահանգները չեն ուզում դաժնաբանել: Այդ դաժնաբան իր մեղադրանքներն արդարացնելու համար ԱՄՆ-ը հավելյալ ուժեր է ուղարկում Սաուդյան Արաբիա», ամփոփում է Գետրոյանը:

ԱՐԵՎԵՔ ԲԵՇԵՑՆԵ

Իր նախագահության տարիներին Դոնալդ Թրամփը ֆանից ստառնացել է ռազմական հարված հասցնել Իրանին: Նույն ձեռքով կարելի է հիշատակել Մերձավոր Արևելքում սեղի ունեցած բազմաթիվ միջադեպեր, որոնք Վաշինգտոնը կկարողանար իրեն դաժնաբան օգտագործել ռազմական գործողություն սկսելու համար՝ անօդաչու թռչող սարքերի հետ կապված դաժնաբանությունը, այսպես կոչված լցանավային դաժնաբանությունը և այլն: Մոսկվայի համաձայնագրի շնորհիվ է գործարկել տարածաշրջանում հակահրթիռային կոալիցիաները ստեղծելու նպատակով՝ չխոսելով արդեն փուլ առ փուլ ձեռնարկվող դաժնաբանությունների մասին: Լուրեր են հայտնվել հավելյալ թվով զինծառայողներ տարածաշրջան ուղարկելու մասին, չնայած այնտեղ նրանց թիվը առանց այդ էլ բավական մեծ է: Ահա հիմա էլ, Սաուդյան Արաբիայի նավթային օբյեկտների վրա կատարված հարձակումից հետո, որի համար սովորաբար ամբաստանում են Իրանին, ԱՄՆ նախագահը որոշել է հավելյալ զորք ուղարկել Եր-Ռիադի դաժնաբանությունը ուժեղացնելու համար: Ըստ որում, **Թրամփը** հայտարարել է հետևյալը. «Ես կարող եմ հրամայել հարված հասցնել Իրանի սասնահինգ օբյեկտների, ես մենք կանեմք դա: Բայց ես գտնում եմ, որ կարելի է ուժ ցուցադրել՝ միաժամանակ զսպարկություն դրսևորելով»: Բայց հիմա խնդիրը Թեհրանը չէ: Սաուդյան Արաբիայի գլխավորությամբ արաբական կոալիցիան ռազմական օբյեկտներում է սկսել Եմենում և չորս օբյեկտ է ոչնչացրել հյուսիսեմենյան նավահանգստային ֆաղափ հողերից հյուսիս, որտեղ, ինչպես հարողում են սաուդյան դաժնաբանության հրահրակությունները, հուսիսները զբաղվում են սուզանավակների և ծովային ականների հավաքմամբ և սղառնում են նավագ-

նացությանը հարված հասցնել Բաբ-էլ-Մանդեբի նեղուցում և Կարմիր ծովի հարավում:

Դա ցույց է տալիս, որ Եր-Ռիադը, որն օրերն ասել էր, թե իր նավթային օբյեկտների վրա հարձակումն իրականացվել է ոչ թե Եմենից, այլ հյուսիսից, այժմ փոխել է իր դիրքորոշումը: Եմենյան «Անսար Ալլա» շարժման ներկայացուցիչները հայտարարել են, որ դաժնաբանությունն են անօդաչու թռչող սարքերի գործունեությունը Սաուդյան Արաբիայի ուղղությամբ և համանման ֆայլ են ակնկալում Եր-Ռիադից: Ծարժման ֆաղախորդի ղեկավար **Մահդի ալ-Մաճադի** խոսքերով, իրենք ակնկալում են, որ սաուդյաները կդաժնաբանեն հարձակումները Եմենի ամբողջ տարածքի վրա: Ինչպես գտնում է Մերձավոր Արևելքի գլխավոր մասնագետ **Միխայիլ Կոլոտցը**, սաուդյան նավթային օբյեկտների վրա կատարված հարձակումը մեծ խայտառակություն է սաուդյան գլխավորականների համար, չնայած որ Սաուդյան Արաբիան աշխարհում զենքի երրորդ խոշորագույն ներմուծողն է ԱՄՆ-ից և Չինաստանից հետո: Սակայն ամերիկյան զենքի չափազանց սաուդյաների ռազմական հաղթանակը Եմենում, սաուդյան գլխավորականները դաժնաբան չեն դիմակայելու անկանոն զինված խմբավորումների հարձակումներին: Ավելին, ամերիկացի ռազմական փորձագետները խոստովանել են, որ հուսիսները վերջերս զգալիորեն ամրապնդել են իրենց ռազմական ներուժը՝ կատարելով իսկական սեփնդոլոգիական ճեղքում:

Թագաժառանգ իսլամ **Մուհամմեդ բին Սալմանի** հետ հեռախոսազրույցի ընթացքում նախագահ Թրամփը Սաուդյան Արաբիային առաջարկել է օժանդակություն դաժնաբանության ոլորտում: Բայց այդ դեպքում հուսիսների հարվածի

Թրամփի «վերապահումներով պատերազմը»

սակ կարող են հայտնվել հենց ամերիկացիները և Մերձավոր Արևելքում կարող են ներառվել ես մեկ ռազմական հակամարտության մեջ՝ դաժնաբան չհայտարարելով այդ մասին: Ակամա հիշում ենք նման իրադրություն: Եմենում համանման աշխարհափառական իրադրություն ստեղծվել էր հենց իրանական միջուկային ծրագրի վերաբերող բազմակողմ համաձայնագրի ստորագրման նախօրեին, երբ Թեհրանի և Վաշինգտոնի փոխհարաբերություններում նկատվել էր ինչ-որ բարելավում: Այն ժամանակ ԱՄՆ նախագահ Բարաք Օբամայի վարչակազմին հաջողվել էր վերջին հաշվով միջուկային գործարք կնքել Իրանի հետ, թեև Եմենում ֆաղախակալական դաժնաբան չէր դադարել, իսկ «Ալ-Նախիդայի» ջոկատները սեղ-սեղ նույնիսկ մոտեցել էին Սաուդյան Արաբիայի սահմանին:

Արդյոք դա կհաջողվի՞ Թրամփին, որը հայտնվել է Իրանի հետ միջնորդավորված դաժնաբան շեմին: Ռուսաստանից հայտնի փորձագետ **Սասնիսլավ Տարասովի** կարծիքով, ներկայումս Թրամփը ճանաչում է, փորձում է ժամանակ առնել՝ հասկանալով իրանյան ինտրիգի ամբողջ աներևույթ կողմը: Պատահական չէ, որ ԱՄՆ նախագահը հասկացնում է, որ «Սաուդյան նավթային օբյեկտների վրա հարձակման Իրանի մասնակցության ստիճանը դեռ մեծ է դարձել: Ներկայումս մենք մնալու ենք առնում դա: Տարբերակները ցան են, բայց հիմա ես դրանց չեմ նայում: Մենք ուզում ենք դարձել, թե ով է արել դա: Մենք խոսում ենք Սաուդյան Արաբիայի և մյուս հարեանների հետ: Այդ ամենը միայն մնալու ենք, ինչպես թե ինչ սեղի կունենա»:

Այս դաժնաբան կայուն տրամադրություն է ստեղծվում, թե Թրամփը զսպարկում է իր վարչակազմի «ձուռակներին», որոնք իրոք ձգտում են ԱՄՆ-ին դրել Իրանի հետ դաժնաբան: Նա «հետքեր» փնտրում է Եմենում և կարող է հուսիսների խաղափարքը փաթեթային ձեռքով խաղարկել Թեհրանի հետ: Ահա թե ինչու փորձագետները այս ուղղությամբ Թրամփի բոլոր ֆայլերը բնութագրում են որպես «վերապահումներով դաժնաբան»:

Մեղսեմբերի 10-ին Թրամփը դաժնաբանակալ արեց ազգային անվտանգության հարցերով իր օգնական Ջոն Բոլթոնին, որը բացօթյապես հանդես էր գալիս Իրանի հետ դաժնաբան օգտին: Նախագահը շարունակում է խոստանալ «աղավաղներին» և «ձուռակներին» միջոց: Սակայն միանություն կլինի կարծել, թե խնդիրը միայն դա է: Մոսկվայի փորձ ճանաչում են, որ Մերձավոր Արևելքում փոխվում է ուժերի հարաբերակցությունը, եւ որ հակահրթիռային դաժնաբանությունները ամբողջ ծավալով չեն գործում: Բացի դրանից, ամենը վաղուց վարժվել են Օրնոլդի նեղուցում և Պարսից ծոցում սեղի ունեցող դարձնակալ խաղերին: The Washington Post թերթը սեղեկացնում է, որ Պենսագոնը նախագահ Թրամփի համար նախադասարան է Իրանին ռազմական հարված հասցնելու ծրագիր, որը ենթադրում է օդային հարվածներ Իրանի հնարավոր թիրախներին, գնահատվում են նաև Իրանի հնարավոր դաժնաբան ֆայլերը: Ընդամենը, «Նախագահը զոտացված կլինի, որ Իրանի դեմ ռազմական գործողությունները կարող են վերաճել դաժնաբանի»: Եվ ահա ԱՄՆ դաժնաբան զարգացման **Մայք Պոմպեոն** ասում է, որ իրենք ուզում են խաղաղ լուծում: «Կարծում են, որ Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը նույն է ակնկալում»:

ԱՐԵՎԵՔ ԲԵՇԵՑՆԵ

Ազգայնականություն

Թիվ 36(447)
27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
2019

Գեորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Սեպտեմբերի 25-ին «Թեմեյան» կենտրոնում տեղի ունեցավ սպորտախաղ գրող, գրականագետ, գրաքննադատ, հրատարակախոս, հասարակական-կուսակցական գործիչ, ԳԱԱ արհեստագիտության անդամ, Երևանի Պետական եւ Հայաստանի Պետական մանկավարժական համալսարանների դոկտոր, Հայաստանի գրողների միության անդամ **Երվանդ Ազաթյանի «Էջեր կորուսեալ եւ անկորուստ»** գրքի շնորհանդեսը: Հրատարակչության ժամանակագրային առումով՝ այս գիրքը դեռ նախորդ տարվա սեպտեմբերի երկրորդ կեսին գինեծնված **«Ժամանակի եւ ժամանակակիցներու հետ»** գրքի տարածման հետ համահունչ է, բարեբախտաբար, ինչպես հայտնի դարձավ շնորհանդեսի ժամանակ, ոչ վերջին:

Կան գրողներ, որոնք ամբողջով հայրենիքում, մեկ ոտով կանգնած են եղել դրսում, մեկ ոտով՝ ներսում. ամբողջ կյանքն ամբողջով դրսում՝ Ազաթյանը ոչ թե մեկ, այլ երկու ոտով ամբողջ կանգնած է եղել հայրենիքում, ահա՛ նրա խիստ ընդգծելի առանձնահատկությունը, մեծագույն արժանիքը, որ կարող է խիստ ուսանելի լինել հենց հայրենիքում ամբողջ բազմաթիվ դեմքերի համար:

Հարուս է Ազաթյանի կենսագրությունը, ուսուցանող ու ոգեւորող, եւ դժվար է այն ամբողջությամբ տեղավորել մի քանի էջի մեջ:

Երվանդ Ազաթյանը ծնվել է 1935 թ. Բեյրութում: Որտեղ էլ, ՀԲԸՄ Հովակիմյան-Մանուկյան վարժարանում ստացել է իր երկրորդական կրթությունը: Փայլուն առաջադիմությամբ ավարտել է տարբեր ուսումնական հաստատություններ՝ Բեյրութի Ամերիկյան համալսարան, Բոստոնի Նորթսթրիմ, Ղեսրոյի Ուեյն Սթեյթ համալսարաններ եւ:

1954-1958 թվականներին զբաղեցրել է Բեյրութի «Չարթոմ-սիոր» շաբաթաթերթի հիմնադիր-խմբագիր, 1959-1967 թվականներին՝ Կահիրեի «Արեւ» օրաթերթի խմբագրակազմի, 1967-1972 թթ. «Պայքար» հաստատության վարիչ-սնորեցի Պաշտոնները: Եղել է «Պայքար» գրական եռամսյա հանդեսի եւ «Արմինիդ Միրը-Սիւրբեյթըր» թերթի խմբագրակազմի անդամ, գլխավոր սյունակագիր: 1971 թվականից՝ թղթակցել է Մոսկվայի «Աղագայ» շաբաթաթերթին, 1986թվականից՝ Նյու Յորքի «Արար» (անգլերեն) գրական հանդեսին, 1991 թվականից՝ Երևանի «Ազգ» օրաթերթին, 2006 թվականից՝ Բեյրութի «Կամար» գրական հանդեսի հիմնադիրներից եւ:

գլխավոր աշխատակիցներից է: 1972-1997 թվականներին եղել է ՀԲԸՄ Ալեք Մանուկյան մշակութային հիմնադրամի անդամակազմի, 1973 թվականից՝ Ղեսրոյի «Հայ մշակութային ժառանգություն» (անգլերեն) ռադիոհեռուգրի սնորեցի, 1994-1997 թվականներին՝ ԱՄՆ-ի եւ Կանադայի ԹՄՍ կենտրոնական վարչության փոխանցակազմի, այժմ՝ անդամակազմի:

Վերաբերյալ կենսագրական ծաղկաբույսը խոսում է այն մասին, որ Ազաթյանը կյանքի գիտակցության հենց առաջին տարիներից հաճույքով ուղղես ընծա է ընդունել իր հայ լինելու գաղափարը:

Գրքի շնորհանդեսին ներկա էին ՀՊՄՀ ռեկտոր Ռուբեն Միրզախանյանը, ԵՊՀ հայ բանասիրության ֆակուլտետի դեկան Արծրուն Ավագյանը, ՀԳՄ նախագահ Էդվարդ Միլիտոսյանը, ՀԳՄ ֆարսուղար Պետրոս Դեմիրճյանը, գրականագետ Ալեքսանդր Թովմյանը, համեմատաբան Սերգեյ Վարդանյանը, երգիծանկարիչ Սուֆիան Թորոսյանը եւ այլք, նաեւ հյուրեր՝ Մոնսերտալից:

Միջոցառումը ողջույնի խոսքով բացեց եւ վարեց Ռամկավար Ազատական կուսակցության անդամակազմի, «Ազգ» թերթի խմբագիր **Հակոբ Ավետիսյանը**:

«Մարդկանց երեք խումբ կա. առաջին խմբի մարդիկ հասնում են մի տարիքի եւ ուրում, որ իրենց երկերը ինչ-որ հասցնիչ-րով ղեկավար են անում, դրանք այն մարդիկ են, ովքեր հույս չունեն, որ իրենց մահից հետո որեւէ մեկը իրենց գործերը կհավաքի, կհրատարակի, այդպես են նաեւ այն մարդիկ, ովքեր իրենց արձաններն են կանգնեցնում՝ հույս չունենալով, որ հետո որեւէ մեկը կանի այդ բանը: Երկրորդ խումբը ղեկավարում է այն մարդկանց, որոնք ստեղծում են, ստեղծագործում են, դասախոսում են, այնուամենայնիվ, ոչ մի գրքի շնորհիվ չեն ամփոփում իրենց հոգիները, դասախոսությունները. այդպիսին էր նաեւ նշանավոր

վանի բանասեր, գրականագետ, արվեստաբան **Երվանդ Տեր-Խաչատրյանը**, որ խիստ կարեւորեց գրքի բովանդակությունն ու, առհասարակ, գրող, մտածող Երվանդ Ազաթյանին:

«Ես կրեմ գրքի երկու-երեք, իմ ընթերցումով, կարեւոր հասկանիչները: Ինչու ես հանձն առա այս գրքի աշխատանքը, որովհետեւ Երվանդ Ազաթյանը գրում է հայերեն լեզվով: Ասածս դարձադուր չէ. մեր լեզուն, մանավանդ մեր գրականության լեզուն, չէմ ասում գրական լեզուն, այսօր սարսափելի վիճակում է: Հաճելի է հայերեն տեքստ կարդալը, հաճելի է, երբ հայերեն գրող մարդու մտածողությունը նույնպես հայերեն է. Երվանդ Ազաթյանի գրության առաջին կարեւոր հատկանիշը դա է: Ազաթյանն այն եզակի մարդկանցից մեկն է, որն ունի լայն հայացք: Չի լինում, որ մարդը տարածաշրջանում գրականագետ լինի,

Ռեժիսոր, դերասան, երաժշտագետ Ժիրայր Փափազյանը, Փարիզից, կարգապահ Ազաթյանի գրքի վերջին՝ «Ցանկություն ծերոց» ղեկավարը, որն իր գլխավոր հանդիմանականությամբ ու թախծոտ անկեղծությամբ հմայեց բոլորին: Իսկ Հայկական դեմոկրատական մանկավարժական համալսարանի «Չվարթնոց» ֆանոնահարմերի խումբը (ղեկ. Հասմիկ Լեյլոյան) ամբողջ երեկոյի ընթացքում ընդհատ-ընդհատ կատարումներով աղափարեց միջոցառման թեթև ու գեղեցիկ մթնոլորտը:

Միջոցառման ընթացքում հանդես եկավ ՀՊՄՀ ռեկտոր, միջոցառման կազմակերպիչ Թեմեյան մշակութային միության նախագահ **Ռուբեն Միրզախանյանը**: Դրական երանգներով ընդգծելով Ազաթյանի անցած հասարակական, կուսակցական ու գրական ուղին, Միրզախանյանն անդրադարձավ նրա «Կարոյս Ե-

Արեւմտահայերենի դասագրքերի հերթական գիրքը լույս տեսավ

Երվանդ Ազաթյան. «Էջեր կորուսեալ եւ անկորուստ»

արվեստաբան Իդրիս Տեյրը, որ կյանքում իր դասախոսություններից ոչ մի տող չէր տրոհել ղեկավարությունից, որ, եթե իրենից հետո, ասեմք, իր ուսանողներին, ղեկ գա, եւ զսնեն, որ կարելի է դրանցով սովորել եւ սովորեցնել, կտեմք. այդպես էլ եղավ: Մեր իրականության մեջ էլ Լեւոն Ներսիսյանն այդպես արեց, նրա մահից բավական տարիներ հետո միայն նրա ուսանողները հավաքեցին ու հրատարակեցին նրա դասախոսությունների մի մասը:

Մարդիկ էլ կան, որ մեկ կողմից ստեղծագործում են, մեկ կողմից գրում են, մեկ կողմից հրատարակում են: Ահա այս վերջին խմբին է ղեկավարում մեր հերոսը՝ իր գրքով: Նա միաժամանակ խմբագրական է գրում երկու թերթի համար, մյուս կողմից բազում այլ աշխատանքներ է կատարում՝ կուսակցական եւ այլն: Այս ծանրաբեռնվածությամբ համարելով, մեկ տարվա ընթացքում Երվանդ Ազաթյանը կարողացավ հրատարակել երկու գիրք, զբաղեցնելով **Հակոբ Ավետիսյանը**:

Գրողների միության ֆարսուղար **Պետրոս Դեմիրճյանն** էլ կարեւորելով Երվանդ Ազաթյանի գրողի եւ հրատարակախոսի առանձնահատկությունները, համեմատականներ անցկացրեց նրա եւ Երվանդ Տեմիրճյանի միջեւ:

Գրականագետ **Ալեքսանդր Թովմյանը** եւս դրվասամբի խոսքեր ասաց Ազաթյանի հասցնիչին:

«Երկրորդ անգամ ես ղեկավարեցի մի գրքի մասին, որը չէմ կարդացել: Առաջին դեմքը եղել է մեկ տարի առաջ, կրկին այստեղ, կրկին՝ Ազաթյանի գրքի մասին:

Ազաթյանը համարակազմ գրող է, նա դեռ նախորդ գրքում անդրադարձել էր մի գրողի, որին մեր ժամանակակիցները Մեսիայի աստիճանի են հասցրել, խոսքը Շիրազի մասին է: Այդ ձեռքով նրան անդրադարձանք մեծ համարակազմություն ու խոհեմություն էր դասախոսում, կարեւոր գործիքներ, որոնց հմտորեն տիրապետում է Ազաթյանը: Թեմեյան, ինչպես Շեքսպիր, դեռ չէր կարդացել այս գիրքը, բայց վստահ եմ, այստեղ էլ նման համարակազմ տողերն ու նկատառումները կիջ չեն լինելու»:

Գրողների միության նախագահ **Էդվարդ Միրզախանյանն** էլ իր հերթին նշեց, որ Ազաթյանի նման գրողներն իսկական դասական կերպարներ են, որոնցից կարելի է ամեն ու սովորել:

Գրքի մասին խոսեց նաեւ այն կազմող, խմբագիր ու առաջաբանի հեղինակ, ան-

րեան» էստե՛ն՝ նշելով, թե հայրենիքից հեռու ամբողջով՝ հեղինակն ինչ ջերմ զգացումներով է արհայայնվում հայրենիքի մասին:

«Ահա՛ Երվանդ Ազաթյանը՝ մեր ժամանակների լավագույն մտավորականը», իր խոսքը եզրափակեց Միրզախանյանը:

Միջոցառումը եզրափակվեց Երվանդ Ազաթյանի ողջույնի ու շնորհակալության խոսքով:

«Միտելի բարեկամներ, եթե չձանձրացա՞ք, կցանկանամ մի քանի խոսքով իմ զգացումները հայտնել: Երախտագր եմ, որ հյուրերի այսպիսի ընթացիկ ունենք ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ՝ արհաստիանի տարբեր կողմերից: Մեր թեմեյանականներն էլ այսօր այստեղ են, նրանց եւս շնորհակալ եմ: Ես իմ գրքերը փորձում եմ միշտ Հայաստանում հրատարակել, դրանով ես փորձում եմ ազգային միասնականության ծես անել: Ինձ համար մեր ժողովրդի միասնությունն ամեն ինչից վեր է, ցավով, այսօր մեմ այդ առումով լուրջ մտախոհվելու տեղ ունենք: Մեմ անընդհատ խոսում եմ մեր գաղթի մասին, բայց ղեկավար եմ ընդունում, որ մարդկանց հետ ղեկավարեմք մեր գրականության մասին էջերը, որոնք ստեղծվել են դրսում, եւ մեծ մասամբ՝ անհայտ են հայրենիքում ամբողջ մեր հայրենակիցներին. չէ՞ որ գրականությունը մեծ ուժ է:

Ես փորձում եմ նաեւ արեւմտահայերենը բերել այստեղ, որ, ցավալիորեն, զնալով աղանդադրի ղեկավարում է, ասեմք էլ այլեւ չեն կարողանում օգտվել այդ կարծրությունից, այդ խնդիրը հրատարակելու մասին կարիք ունի: ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն արեւմտահայերենն արդեն դասել է վստահի սակ հայտնված լեզուների շարքում. ինչո՞ւ այդ գիտակցումը չկա մեր հայրենիքում:

Ես մեծ հույս ունեմ, որ առաջիկայում այդ ուղղությամբ աշխատանքներ կատարվեն, իսկ աղագայում արդեն շեշտակալի արդյունքներ կստացվեն. ես ինձամիջ բխող ամեն հնարավոր բան կներդնեմ այդ գործի համար:

Շնորհակալ եմ բոլորիցը»:

Հ.Գ. Հարգելի՛ ընթերցող, սիրով տեղեկացնում եմ, որ առաջիկա երկուշաբթի օրը՝ սեպտեմբերի 30-ին, ժամը 12:45-ին, Երվանդ Ազաթյանի կիրառական լեզուների մասին ղեկավարից համալսարանի հայ բանասիրության ֆակուլտետում:

Հուզամսային սրանաֆորմացիաներ

ԱՐԱՍ ԻՍԱԲԵԿՅԱՆԻ «ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱԶՆԵՐ»-Ը

Մելանյա ԲԱՂՆԱՅԱՆ

Իրականությունն իր համար երազ դարձնելու նկարչի մեծ ցանկությունը անկասկած փոխանցվում է նաև նրանց, ովքեր կսավի զույմի արժանան լեզուն զգալ գիտեն, իսկ եթե կարդում են, կարելի է նաև ճամփորդել դրանց միջով: Յուրաֆանյուր կսավ, գունային հարմոնիայի ամեն երանգ երևակայական աշխարհի դրներն է բացում՝ ընդամենը մտածողության ազատ փիճակ ստեղծելով, որից լիցի «օգտվել» դարձապես... Արամ Իսաբեկյանի «Իրականության երազներ» նկարաչառը վերջին երկու տարիների ստեղծագործական աշխատանքի արդյունքն է, որ ներկայացնում է բոլորովին սարբեր նկարչություն, ինչը սովոր էինք տեսնել մինչ այդ նրա արվեստում: Դրանք հայտնի են արվեստատեր մարդկանց՝ որոշ նկարչություն դասական ձևի մեջ, ոճային բազմազանությամբ՝ մասյուրմոտների, դիմանկարների, բնանկարների կոմպոզիցիաների դրսևորումներ:

Պատկերների այսպիսի ծավալումների՝ զգացողական դասերի ստեղծումը իրականության մի նոր աշխարհ ստեղծել է, որ սովորաբար արվեստագետների համար զույգե նաև փախուստի մի ձև է ամենօրյա հոգնեցող ռեալություններից...

Այս տարվա սեպտեմբերի 20-ը հիշարժան օր է Գեղարվեստի Պետական թանգարանի ռեկտորի կյանքում, առիթաբար սեպտեմբերը այդպիսի ամիս է նրա համար: Ծնվել է սեպտեմբերի 26-ին, այս նույն օրը 25 տարեկան սահմանեց ռեկտորի դասականությունը, դասավանդողի ու դասախանասու ճանապարհ անցավ՝

«Տրամադրությունների» արվեստը՝ սարբերույթ, ինչպես եւ սղատելի է, ցածր ու բարձր մոտաներով, օվկիանոսի սարբերն անփոփած փոքրածավալ կսավներում... «Թագավորն ու Թագուհին» սեփն հանդիսավոր ոսկեզօծումներով: Եվ իհարկե՝ «Գարունն այգում» հրաշալի գործը՝ դոսիմոդեսիոնիսական ոճով, Վանազոյան գունասփռումներով:

Ահա ինչպիսի կարող է լինել բնության ուժը, ինչը նա զգացել է ֆաղափային կյանքից հեռու, Ասարակի իր սանը, իր այգուց սացած ջերմությամբ: Այս այգին է, որ դարձել է իր նկարչության սարածական ներհանմի օբյեկտ: Սա բնությունը սիրողի հայացք է միայն, այլ ամենօրյա հոգ սանդղի վերաբերմամբ, խորհային ըմբռնում, վերադարձ, իրեն բնության մի մասնիկը զգալու, նրա արժի մասնակիցը դարձնելու, նրա օրհնաչափությունների մեջ հավասարակշռություն եւ անդորր զննողի սեր: Տարիներ առաջ ստեղծած «Իմ այգին» նկարաչառը վիզուալ դասերումն է ծառերի, քիտերի, ծաղկաբույսերի, լույսի ու սովորի արժանի արձանագրում, օրի թափանցիկություն, կանաչի առավելագույն թարմություն. մի տեսակ մեծաբանությունն է նախապես մեծաբանությունն է անդորր զննողի սեր: Տարիներ առաջ ստեղծած «Իմ այգին» նկարաչառը վիզուալ դասերումն է ծառերի, քիտերի, ծաղկաբույսերի, լույսի ու սովորի արժանի արձանագրում, օրի թափանցիկություն, կանաչի առավելագույն թարմություն. մի տեսակ մեծաբանությունն է նախապես մեծաբանությունն է անդորր զննողի սեր:

Լուսանկարները՝ Մեռոդ Մեռոդյանի

այն դժվար տարիներին, փրկվող ժամանակներում դասերումն էլու ֆանդամն եզրին զգնվող ուսումնական հաստատությունը, աղա եւ նվիրումի ու ջանքերի շնորհիվ այն դարձնելու ժամանակակից, առաջատար բուհ: Նսանավոր արվեստագետների զավակ լինելով՝ նա ժառանգաբար սացել է նկարչու շնորհը, սակայն միաժամանակ բնությունից իր մեջ դրված է անհասական վերաբերմունք ու գնահատություն առիթաբար կյանքի դրական երևույթների ու գեղեցկության նկատմամբ, եւ սա նույնպես շնորհ է... Նա հաճախ է ասում, որ իր նկարչությունը իր կյանքի ուղղակի արձանագրումն է. այս նոր ուղղության մեջ նկարչի կերպարի բացահայտումը հանրությանը կասարվեց դարձյալ սեպտեմբերին: Այս նույն օրը, մինչև ցուցահանդեսի բացումը նա արժանացավ Հայաստանի Հանրապետության Ժողովրդական նկարչի կոչմանը: Այս մասին ցուցահանդեսի մասնակիցներին հայտնեց Կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարար Արայիկ Հարությունյանը, շնորհակցումով հետ ստեղծագործական երկար ու արգասաբեր ճանապարհի մարտնչությունը հեղինակին: Նմանապես նկարչի միության կողմից ջերմ շնորհակցումով հղեց ՆՄ նախագահ Սուրեն Սաֆարյանը: ...Գունային ազատությունը, որով հագեցած է այս նոր իրականությունը, տոնական վիճակներ էր ստեղծել սրահում, ակնհայտ բաց սարածություն, անկասկանո գեղեցկություն, որի յուրաֆանյուր անկյունում սրտիկում է բնության սիրը: Ես կարծում եմ՝ նկարների այս նոր արվեստը ձև է բնությանը, երախտագիտության մի տարբերակում՝ մեզ շաղկապած բարիքին, գեղեցկությանն ու

վստե խորհրդին... Եվ հետաքրքրական է, որ այս ցուցահանդեսի բացումը կասարվեց հենց սեպտեմբերի 20-ին, երբ ամբողջ աշխարհում բնապահպանական արժան էր ընթանում, եւ նկարներն էլ ծնվել են բնության մեջ, բնության խորը զգացողությամբ ու ընկալումով:

Բնության հետ Արամ Իսաբեկյանը մտերմացել է վաղուց, այդ կարող հասած է կասարյալ ներդասակության, որի արժեքին ու գույներին հետեւելով է, որ վրձինը փոխադրվեց արտաբանական ճանապարհով: «Ինչ եւ բնության արժեքը, սարբերն ու փոփոխությունների անվերջանալի հոսքը, եթե ոչ՝ արտաբանական...»:

Յուրաֆանյուր նոր դասերի ետեւում մարդկային կյանքի ու հոգու արժ է, լեզուն դրական լիցեքով, լավատեսության, բաց տրամադրությունների երկնագրեր... «Վանաչի երանգները» իր այգին է, սերերների՝ վերելից հոսքով, «Վաղույս էստրեսիա», «Վաղույս խորություն», «Վաղ առավոտ. թարմություն»՝ բերկանք է, հանգստության կասարյալ զգացողությամբ, «Բարի լուր»՝ մանկական ժողի է կարծես, «Մեր երկիրը»՝ կենարար աղբյուր, մարտը ջրերի հոսքով: Անսովոր հեթիաբային, երազային մի խաղ է «Այգիս ձմռանը» կսավը, սսես Սուրբ Ծննդյան օրվա մեղեդի հոսում է գույնից: «Ուխտավորներ», - այս նկարում ուրվագծված դասերները սրբավայրեր են, խորը, մուգ կաղույս ջրերի բաժանվող կամ միացող գոթական սաճարների արվեստը, որոնց մոտենալ են փորձում հավասարվորները, եւ զգացողությունը ոչ միայն անմիջական ու փոխանցելի, նաև իրական է:

Խորհրդավոր եւ արդիական

«Նաղաշ» համույթը նոր CD է թողարկել

Հինգ տարի եվրոպական երկրներում արագալույսը հետո Հայաստանի «Նաղաշ» համույթը վերադարձել է ձայնագրման ստուդիայում ավարտին հասցնելու իրենց «Պանդիստության երգեր» եռերգությունը: Ծրագիրը «Հայկական հոգեւոր, ժողովրդական եւ նոր դասական երաժշտության խորաթես հուզական միաձուլում» է բնութագրել Գերմանիայի դասական երաժշտության ամենահայտնի ռադիոկայանը՝ «BR klassik-ը»:

Միջնադարյան հայ սաղերգու,

նկարիչ, հասարակական եւ եկեղեցական գործիչ Սլրհիշ Նաղաշի (մոտ 1394- մոտ 1470) անունը կրող, Երեւանում գործող համույթում ընդգրկված են երեք վոկալիս կանայք եւ երեք հմուտ նվագածու սղամարդիկ (դուդուկ, ուր, դիդ): Ղեկավարում է դասնակահար եւ ամերիկահայ ճանաչված կոմպոզիտոր **Զոն Հոսյանը**: Մասուցված երաժշտությունը Աստու հետ մարդու հարաբերության մասին խորհրդածություններն են՝ երկար տարիներ դասնակահար մեջ զննված կղերականի տեսանկյունից:

«Երեւոյթը մեզ՝ հայերիս աստու ծանոթ է, բայց մեր կասարումներով եվրոպացի հանդիսատեսին եմք ցանկանում ծանոթացնել մեր մշակութային ժառանգությունը, որի մասին այնտեղ քերը գիտեն», բացատրում է **Հոսյանը**, որն այժմ հանգանակություն է նախաձեռնել ավարտին հասցնելու համար եռերգության երրորդ՝ «Ողբասացություններ եւ օրհնություններ» խսասկավառակը, որին ուղեկցելու է 65 էջանոց գրուկը: Այնտեղ հայերենի կողմին անգլերենով, գերմաներենով եւ ֆրանսերենով ներկայացված են լինելու խմբի ստեղծման դասնությունը, Նաղաշ բանաստեղծի կենսագրությունը եւ նրա մի արվեստ բանաստեղծությունների թարգմանությունները:

«Նաղաշ» համույթի հաջող արագալույսը կասարվելու է 11 եվրոպական երկրներում, որից հետո 2020-ի հոկտեմբերին համույթը ժամանելու է Մ. Նահանգներ եւ Կանադա:

Հավելյալ տեղեկություններ համար այցելել «www.naghashensemble.com» կայքը: